

**6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ
İNSANLAR YERLER VE ÇEVRELER
ÖĞRENME ALANINDA SOSYAL BİLGİLER
ÖĞRETMENLERİNİN KARŞILAŞTIĞI
SORUNLARIN İNCELENMESİ**

Süleyman YILMAZ
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi M. Kürşat KOCA
Temmuz, 2024
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ İNSANLAR YERLER
VE ÇEVRELER ÖĞRENME ALANINDA SOSYAL
BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN KARŞILAŞTIĞI
SORUNLARIN İNCELENMESİ**

Hazırlayan
Süleyman YILMAZ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi M. Kürşat KOCA

AFYONKARAHİSAR, 2024

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanında Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Karşılaştığı Sorunların İncelenmesi” adlı çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde bilimsel etik kurallara ve atıf gösterme ilkelerine riayet ettiğimi belirterek aksi bir durumun tespiti halinde sorumluluğun tamamen bana ait olduğunu kabul, beyan ve taahhüt ederim

30/07/2024

İmza

Süleyman YILMAZ

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Süleyman YILMAZ
	Numarası	2200683502
	Anabilim Dalı	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
	Programı	Sosyal Bilgiler Eğitimi
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı	6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi İnsanlar Yerler ve Çevre-ler Öğrenme Alanında Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Karşılaştığı Sorunların İncelenmesi	
Tez Savunma Sınav Tarihi	30.07.2024	
Tez Savunma Sınav Saati	16:00	

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek oy birliği – oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ İNSANLAR YERLER VE ÇEVRELER ÖĞRENME ALANINDA SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN KARŞILAŞTIĞI SORUNLARIN İNCELENMESİ

Süleyman YILMAZ

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Temmuz, 2024

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Kürşat KOCA

Günümüzde Sosyal Bilgiler birey ve toplumun her alanına eğilmiş bir öğrenme alanıdır. Bu bakımdan toplumların gösterdiği her tür teknolojik gelişme, kültürel farklılık, coğrafi şartlardaki değişkenler vb. sosyal bilgiler eğitiminin şeklini de değiştirmektedir. Ortaokullarda insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanı kapsamında sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders ve eğitimlerinde karşılarına çıkan problemler bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmada alanında farklı mesleki deneyime sahip sosyal bilgiler öğretmenlerinin 6. sınıf insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanında yaşadıkları sorunlar ve uyguladıkları çözümlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında çalışmada öncelikle sosyal bilimlerin tanımı yapılmıştır. Daha sonrasında sosyal bilgiler dersi amaçları, ders programı, sosyal bilgiler dersinde kullanılan farklı yaklaşımlar, öğrenme alanları şeklinde başlıklara ayrılarak detaylı bir şekilde incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan görüşme yöntemi kullanılarak Afyon ilinde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri ile görüşme yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler kod ve temalara ayrılarak analiz edilmiştir. Sosyal bilgiler öğretimi içerisinde bulunan insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanının öğretimi sırasında etkisi bulunan faktörlerin ders adına ayrılmakta olan bütçenin düşüklüğü, ders içi materyallerin kullanım sıklığı, sık değişim gösteren ders saatleri ve müfredatından doğrusal olarak etkilendiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilgiler Öğretmenleri, İnsanlar Yerler ve Çevreler, Öğrenme Alanı.

ABSTRACT

6TH GRADE SOCIAL SCIENCES COURSE AN INVESTIGATION OF THE PROBLEMS FACED BY SOCIAL SCIENCES TEACHERS IN THE LEARNING AREA OF PEOPLE, PLACES AND ENVIRONMENTS

Süleyman YILMAZ

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKISH AND SOCIAL SCIENCES EDUCATION

July, 2024

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Kürşat KOCA

Today, Social Studies is a learning field that focuses on every aspect of the individual and society. In this respect, all kinds of technological developments, cultural differences, variables in geographical conditions, etc. demonstrated by societies. It also changes the form of social studies education. The problems encountered by social studies teachers in their lessons and training within the scope of the learning area of people, places and environments in secondary schools constitute the subject of this study. In this study, it was aimed to identify the problems experienced by social studies teachers with different professional experience in the field of 6th grade people, places and environments learning and the solutions they implemented. Within the scope of this purpose, first of all, the definition of social sciences was made in the study. Afterwards, the aims of the social studies course, the curriculum, the different approaches used in the social studies course, and the learning areas were examined in detail. In the study, social studies teachers working in Afyon were interviewed using the interview method, which is one of the qualitative research methods. The data obtained from the research were analyzed by dividing into codes and themes. It has been observed that the factors that affect the teaching of social studies, people, places and environments, the learning area, are linearly affected by the low budget allocated for the course, the frequency of use of in-course materials, frequently changing course hours and curriculum.

Keywords: Social Studies, Social Studies Teachers, People Places and Environments, Learning Space.

ÖN SÖZ

Çalışma sürecinde her türlü yol gösterici olan, olumlu ve yapıcı tavrıyla beni yönlendiren bilgi birikimiyle farklı görüş açıları kazandıran hocam Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Kürşat KOCA'ya teşekkür ederim.

Hayatım boyunca yanımda olan ve her zaman destekleyen annem Meryem YILMAZ'a, babam Üzeyir YILMAZ'a şu an hayatta olmamasına rağmen bana farklı hayat görüşleri kazandıran merhum kardeşim Yavuz YILMAZ'a ve hayatımda benden desteğini esirgemeyen eşim Zehra YILMAZ'a teşekkür ederim.

Süleyman YILMAZ
2024, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. SOSYAL BİLİMLER.....	4
2. SOSYAL BİLGİLER	4
2.1. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN TANIMI	4
2.2. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SOSYAL BİLGİLER.....	6
2.3. YENİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI	8
2.4. 2005 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMININ GENEL AMAÇLARI ..	9
2.5. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNE FARKLI YAKLAŞIMLAR	11
2.6. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILAN ARAÇ VE GEREÇLER	12
2.7. SOSYAL BİLGİLER PROGRAMINDA DEĞERLER.....	12
2.8. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRENME ALANLARI.....	15
2.8.1. İnsanlar, Yerler ve Çevreler	18
2.9. SOSYAL BİLGİLER DERSİ KAZANIMLARI.....	20
3. ALTINCI SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI.....	24
4. SOSYAL BİLGİLERDE COĞRAFYA.....	28
5. SOSYAL BİLGİLERDE COĞRAFYA EĞİTİMİ.....	34

İKİNCİ BÖLÜM

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1. YURT İÇİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	38
2. YURT DIŞINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN DESENİ	44
2. KATILIMCILAR	44
3. VERİLERİN TOPLANMASI	45
4. VERİLERİN ANALİZİ	46
5. GEÇERLİLİK VE GÜVENİLİRLİK ÇALIŞMALARI	46

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	55
KAYNAKÇA.....	58

TABLULAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Katılımcıların Kişisel Bilgilerine İlişkin Bulgular	44
Tablo 2. Katılımcıların İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Konuların Öğretiminde Yaşadıkları Sorunlara İlişkin Bulgular.....	48
Tablo 3. Katılımcıların Karşılaştıkları Sorunların Sebepleri Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Bulgular.....	49
Tablo 4. Katılımcıların Konu, Kazanım, Beceri veya Değerleri Öğretirken En Çok Karşılaştıkları Güçlüklerle İlişkin Bulgular	51
Tablo 5. Katılımcıların İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Çözümlerine İlişkin Bulgular.....	52

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri
MEB: Millî Eğitim Bakanlığı
NCSS: Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi
t.y.: Tarih yok

GİRİŞ

Geçmiş çağlardan bu yana hiçbir şey aynı olmadığı gibi dil, inanış biçimleri, bireyin yaşamı, bireyin toplum içindeki yeri ve topluma bakışı ve toplum bilinci de durağan halde kalmamıştır. Değişim, diğer her şey gibi zaman içerisinde insanların kendisine bakış açısı, çağdaşlarının birey ve toplumdan beklentisi, toplumun yaşayış tarzı ve bireyin topluma katılım biçimlerini de etkilemiştir. Toplumunu oluşturan bireylerin her biri, toplumun bir parçası olmasından ve her hareketi, düşüncesi, tavrıyla onu tümüyle etkilemesinden dolayı, bireylerin birbirini düşünen, anlayan ve buna bağlı hareket eden kişiler olması beklentisi oluşmaktadır. Bu bakımdan sosyal bilimler toplumun bir arada yaşayış şeklini, birbirine, geçmişine, bugüne ve geleceğe olan bakışını analiz ederek gerekli ve doğru müdahaleyi zamanında ve doğru şekilde yapmaya gayret göstermiştir. Bu gayret doğrultusunda atılan adımların en büyüğü, okullarda verilen eğitimde çocuklara okutulan derslerin kullanılmış olmasıdır. Erken yaşta ve doğru verilen eğitimle çocukların doğru düşünen, çalışan, doğru değerlendirmelerle doğru soruları sorarak doğru çözümler üreten bireyler olması amaçlanmış ve bu doğrultuda eğitimin konuları, yaşa ve sınıfa bağlı olarak ders konuları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bilinçle yetiştirilen çocukların bireysel olarak gelişim göstermeleri ve analiz yeteneği güçlü bireyler olmaları amaçlanmıştır. Analiz yeteneği güçlü ve gelişim gösteren çocukların; doğru düşünen ve gelişim gösteren bir toplumun habercisi olduğu inancı bulunmaktadır. Geçmiş, bugün ve gelecek bağlantısını kurabilen, gelenek-göreneklerinin farkında, analiz yeteneği güçlü ve insan-mekân bağlantısını sağlayabilen bir toplum oluşturulması amaçlanan bu düşünce sisteminde var olan eksikliği Sosyal Bilgiler gidermektedir (Barr, Barth ve Shermis, 1978: 15).

Sosyal Bilgiler disiplinlerarası yaklaşımla oluşturulmuş bir çalışma alanı olup, tarihi 1920'li yıllara kadar uzanmaktadır. Sosyal Bilgiler, ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) kabul görmüştür. Bununla birlikte diğer devletler de sosyal bilgilerin gösterdiği başarılı ilerleyişten kaynaklı kendi sistem ve programlarına sosyal bilgileri dahil etmeye başlamışlardır. Cumhuriyet öncesinde Sosyal Bilgiler adında bir öğretim programı bulunmamasından kaynaklı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı henüz yeni sayılabilmektedir (Özdemir ve Yalın, 2000'den akt. Yılmaz ve Tepebaş, 2011: 158).

Sınıflandırmalar yapılmış olsa da bugün Sosyal Bilgiler hâlâ gelişmekte, sınırları ve imkanları değişmektedir. Sosyal bilgilerin işleniş ve içeriği insanın bulunduğu her alana etki ettiğinden dolayı kültür, tarih, çevre ve teknoloji gibi insanın var olduğu her

alanda muhakkak var olacağı ve bu imkanları kendi içerisinde bulundurarak sınırlarını bu ölçüde büyötmeye devam edeceği düşünölmektedir. Sosyal bilgilerin yeni nesillere aktarımı ve yeni nesillerin de sosyal bilimlere katkı sağlamaları açısından derslerde bu bilimlere de yer verilmiştir. Bu bağlamda dersler okutulurken öğretmenin sosyal bilimleri açıklamak, anlatmak ve öğretmek amacıyla kullandığı her materyal de sosyal bilimlerin konusu haline gelmiştir. Ders işlenişinde en başarılı görölen kişiler uygulama aşamasında gelenekleri anlayıp ders içerisinde kullanan, yeni nesillere aktif ve başarılı şekilde aktaran öğretmenler olarak görölmüştür (Geçit ve Kartal, 2010: 105; Yapıcı ve Demirdelen, 2007: 208; Şahin, 2004: 11).

Problem Durumu

Mevcut olan sosyal bilgilerin hedeflenen amaçlara ulaşması, bu alanda yeni sayılabilecek güncel sorunların belirlenmesi, belirlenen sorunlara güncel ve kalıcı çözümler üretilmesi eğitim alanında yeni politikaların geliştirilmesini sağlayacaktır (Özdemir ve Yalın, 2009'dan akt. Yılmaz ve Tepebaş: 158). Sosyal Bilgiler çağını yakalayan ve güncel sorunlara güncel çözümler üretmeyi amaçlayan bir alan olduğundan, bu alanda mevcut ve yeni sorunların analiz edilmesi ve yeni çözümlerin getirilmesi adına belirli aralıklarla Sosyal Bilgiler eğitim programı alanında araştırmalar yapılması önemli hale gelmektedir.

Problem Cümlesi

6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin karşılaştığı sorunlar nelerdir?

Amaç

Bu çalışmada, 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin karşılaştığı sorunların tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Önem

6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin karşılaştığı sorunların incelendiği bu çalışmayla benzer alanlarda çalışmalar olmasına karşın Sosyal Bilgiler bazında çalışmaların bu alanda yetersiz kalması çalışmanın yapılmasında temel taşıını oluşturmaktadır. Sosyal Bilgiler dersine yönelik öğretmenlerin karşılaştıkları sorunların değerlendirilmesi, sosyal bilimlerin

geliştirilmesi ve gelecek nesillere aktarılması sürecinde karşılaşılabilecek güncel sorunların belirlenmesinde yardımcı olacaktır. Bu nedenle de bu çalışmanın, öğretmenlerin öğrenme alanında karşılaştıkları zorlukları belirleyecek çeşitli çözüm önerileri sunması açısından literatüre ve gelecek çalışmalara katkıda bulunması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

Araştırma ele alınan konu bakımından 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanı ile sınırlıdır. Kullanılan araştırma yöntemi bakımından nitel araştırma yöntemi ile kullanılan veri toplama aracı bakımından ise görüşme formu ile sınırlandırılmıştır. Araştırma katılımcıları bakımından ise Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile sınırlandırılmıştır.

Tanımlar

Sosyal Bilimler: Toplumsal gerçekliğin içerisinde barındırdığı olay ve olguları inceleyen bilimlerin genel adıdır. İnsanların tutum ve davranışlarını kültürel ve toplumsal kapsamda değerlendiren bilim dalları ve disiplinler şeklinde ifade edilebilmektedir (Esen, t.y.: 9).

Sosyal Bilgiler: Toplumsal kapsamda insanların yer ve zaman içerisinde çevresi ve birbiriyle etkileşimlerini temel alan çalışma alanıdır (Doğanyay, 2008: 80).

Coğrafya: Yeryüzünü oluşturan doğal zeminlerin meydana gelişini, niteliklerini, dağılımlarını ve bunlar ile insanlar arasında meydana gelen etkileşime ek olarak bu durumun sonuçlarını değerlendiren bilimdir (Eşmekaya, 2019: 4).

Öğretim Programı: Resmi olarak, okul yönetimi veya devlet tarafınca meydana getirilen, değerlendirme, yöntem, içerik, hedefler, amaçlar unsurlarının net biçimde belirtildiği ve öğretimin bu düzenleme doğrultusunda yapılmasını öngören programdır (Mızıkacı, 2020: 4).

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. SOSYAL BİLİMLER

Sosyal bilimler ve Sosyal Bilgiler kavramları birbirine sıklıkla karıştırılmaktadır. Fakat aralarında eş anlamlılık durumu bulunmamaktadır (Kısakürek, 1987: 5). İnsanoğlu var olduğundan beri, devamlı ihtiyaçlarının karşılanması ve yaşamının sürekliliğinin sağlanması noktasında hep bir arayış içinde olmuştur. Sürekli sorunlarını çözme konusunda bu arayış hali insanları bilime ulaştırmıştır. Yapısı gereği insan, sosyal bir çevrede yer almaktadır. İnsanların ortak sorunlarını, yaşayışlarını ve çevresiyle kurduğu ilişkileri inceleyen bilim dalı da “Sosyal Bilimler” olarak adlandırılmaktadır (Çetin, 2003: 1-2). Diğer bilimler içerisinde sosyal bilim “insan bilimi” olarak isimlendirilmektedir. İnsanın var olduğu her alanda sosyal bilimlere de bulmak mümkündür. Sosyal bilimlere küçük veya büyük fark etmeksizin toplumun içinde kümeler halinde bulunan insanın bireysel ve toplumsal sorunlarının fark edilmesi, sorunların çözümlerinin araştırılması, bir toplum veya grup içerisinde insanların etkinliklerini analiz etmesi yönüyle aktif ve zaruri bir bilim dalı olarak karşımıza çıkmaktadır (Akhan, Kılıçoğlu ve Gedik, 2014: 24).

2. SOSYAL BİLGİLER

Kavramsal olarak sosyal bilgiler, bireyin kendisiyle, dahil olduğu toplumla ve içinde bulunduğu çevreyle olan iletişim ve etkileşimini inceleyen çalışma alanıdır. Çevresindeki olaylara insanın geçmişteki etkileşimi, bugün vereceği tepki ve gelecekte yaşanması mümkün tutumunu bir süreç olarak incelemektedir (Keçe ve Mery, 2011: 111).

Sosyal Bilgiler insanın bulunduğu her çevrede yer almaktadır. İnsan çevresinde oluşan olaylar, yaşanan olayların sebepleri, insanın bu olaylara bağlı olarak hak, sorumluluk ve bu olaylar karşısındaki tutumlarını ele almaktadır. Sosyal Bilgiler genel yapısı itibarıyla insanın, insan merkezinde birey ve toplumun, sosyal çevre içerisinde yaşadığı hayatın tümünü kapsamaktadır (Turan, 2010: 12).

2.1. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN TANIMI

Sosyal Bilgiler çok yönlü ve sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmek için tasarlanmış bir eğitim programıdır. Bunu sosyal hayata ilişkin temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin aktarılmasıyla başarır. Bu, Sosyal Bilimler alanındaki birçok disiplinden

bilgilerin özenle seçilmesiyle yapılmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi değerlerin kazandırıldığı bir eğitim programıdır. Tarih öğretiminin önemi, farklı kültürleri ve biyografik anlatıları kapsayan tarihsel içeriğinde ve disiplinlerarası yapısında yatmaktadır (Kan, 2010: 140). Sosyal Bilgiler öğretim programı milletin çıkarlarını merkeze alan bir bileşen içermektedir (Yazıcı, 2009: 432).

Sosyal Bilgiler konu bakımından toplumun yaşantısında etkileşim içinde olduğu yazılı, sözlü veya kültürel her kuralı içerisinde barındırmaktadır (Sönmez, 1994: 4). Sosyal Bilgiler dersi, amacı itibarıyla, bu dersi alan ülke vatandaşlarına kültürel ve sosyal değerlerde önemli beceriler kazandırmayı, bireyin toplum içindeki standardını ve refahını yükseltmeyi, bireyin içinde bulunduğu toplumun kültürel değerlerini kavramış ve farkındalığı yüksek kişiler olmasını sağlamayı, demokrasinin ve değerlerinin farkında, çağdaş dünyaya açık ve geliştirilebilir fikirli yeni nesiller yetiştirmeyi amaç edinmiş programdır (Kan, 2010: 140).

Sosyal Bilgiler; algı seviyeleri göz önünde bulundurularak sosyal bilimlerin gerçek yaşam ve içerisinde bulunan toplumla ilgili belirlenmiş konularını içerisinde barındıran bir derstir (İnan,2014: 7).

Sosyal Bilgiler, toplumsal yöndeki gerçekler ile kanıt gösterme temelinde bağ kurma aşaması ve bu durum sonucunda sağlanan dirik bilgilerin bütünü olmaktadır (Sönmez, 2010: 3).

Sosyal bilgiler, hedeflerini demokratik toplum içerisinde yaşam süren sorumlu yurttaşların sorumluluklarından türeten, içeriğini sosyal bilimlerin merkezi sınırlarından alan ve hayat süresince kullanım görececek olan vatandaşlık yeteneklerinin uygulamasını yaptıran ders şeklinde nitelenmiştir (Tanrıoğen, 2005:13).

Sosyal Bilgiler insanları ve insanların çevresiyle olan etkileşimlerini yer ve zaman kapsamında değerlendiren önemli ilköğretim derslerinden biridir (Doğanay, 2008: 469).

Sosyal bilgiler, ilköğretim okulları içerisinde sorumlu ve iyi yurttaşlar yetiştirmek hedefiyle, sosyal bilimler içerisinde bulunan öğretilerden belirlenmiş bilgiler temelinde, öğrencilere toplumsal hayatla ilgili temel değer, tutum, beceri ve bilgilerin edindirildiği çalışma alanı olmaktadır (Erden, t.y: 8).

Günümüzde, disiplinler arası ve sosyal bilimsel bakış açılarının ortaya çıkma biçimlerinde gözle görülür bir çeşitlilik bulunmaktadır. Etkili vatandaşlığı teşvik etmek amacıyla sosyal bilgilerin disiplinler arası anlaşılmasının savunucusu olan Sosyal Bilgiler

Ulusal Konseyi (NCSS), sosyal bilgilerin aşağıdaki tanımını sunmaktadır. Sosyal Bilgiler, vatandaşlıkla ilgili bilgi ve becerileri geliştirmek için disiplinler arası bir yaklaşım kullanarak sanat, edebiyat ve sosyal bilimleri bütünleştiren akademik bir disiplindir. Sosyal Bilgiler, okul müfredatında yer alan, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyolojinin yanı sıra sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimleri gibi çeşitli disiplinlerin kapsamlı ve düzenli bir çalışmasını sunan bir derstir. Sosyal Bilgilerin temel amacı genç bireylerin, kamuoyunun yararına olacak, iyi bilgilendirilmiş ve mantıklı seçimler yapma kapasitesini geliştirmektir. Küresel bağlamda kültürel çeşitlilik ve karşılıklı bağımlılıkla karakterize edilen demokratik bir toplumda vatandaşların rolünü üstlendikleri için bu özellikle önemlidir (NCSS, 1993: 3).

Tanımlar arasında en kapsamlı ve detaylı şekilde bulunanlardan biri 2005 yılı içerisinde MEB tarafınca yayımlanan “*İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*” içerisinde bulunmaktadır. Bu kapsamda yapılan tanımlamaya yönelik olarak Sosyal Bilgiler, kişinin toplumsal var oluş durumunu sağlayabilmesine imkân vermesi hedefiyle; hukuk, siyaset bilimi, felsefe, psikoloji, antropoloji, sosyoloji, ekonomi, coğrafya ve vatandaşlık bilgisini yansıtan; öğrenme alanları içerisinde ünite veya tema kapsamında bir araya getirilmesini içeren; kişinin fiziki ve sosyal çevresiyle kurduğu etkileşimlerin gelecek, bugün ve geçmiş kapsamında değerlendirildiği; toplu öğretim bilincinden hareketle meydana getirilmiş bir ilköğretim ersi olmaktadır (MEB, 2005: 46).

2.2. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE SOSYAL BİLGİLER

İnsan var olduğu andan itibaren çevresiyle ve diğer insanlarla sosyal etkileşim içerisinde olduğundan, sosyal bilimlerin insanın var olduğu sürece olması muhtemeldir. İlk yazılı metinlerde astronomi, okuma yazma, matematik gibi derslerin yanında sosyal bilimler adında bir derse rastlanmamıştır. Buna karşın yazılı metin örneklerinde sosyal ve toplumsal düzeni sağlamak amacıyla kullanılan kurallar görölmektedir. Yazılı olarak olmasa da sözlü kültürde sosyal bilgilerin izini görmek mümkündür. Tarihi olarak Sosyal Bilgiler dersi niteliğinde kendi yurttaş çocuklarına milli tarih ve vatandaşlık bilgisi dersleri veren İsrail Devleti olmuştur. Antik Roma ise bünyesinde bulundurduğu okullarda okuma yazma, matematik, mitoloji gibi derslerin yanında tarih, hukuk, coğrafya, aritmetik ve felsefe gibi dersler de vermiştir. Bu dönemlerde verilen bu dersler

Sosyal Bilgiler dersinin bu dönemlerde eğitim sisteminde bir yeri olduğunun göstergesidir (Sönmez, 1999: 21).

Osmanlı Döneminde ağırlıklı olarak din alanında eğitim verilmesine karşın sosyal bilgileri de içinde barındıran derslerin Cumhuriyet Dönemine kadar düzenli olarak okutulduğu görülmektedir (Sözer, 1998: 9).

1998 programı, 2000 yılında revizyona tabi tutulmuş ve daha sonra bazı düzenlemelerle son haline getirilmiştir. Daha sonra okullarda pilot program olarak uygulanmaya başlanmıştır (Öztürk ve Otluoğlu, 2002). 2004-2005 yıllarında 4. ve 5. sınıf öğrencilerine, ardından 2005-2006 yıllarında 6. ve 7. sınıf öğrencilerine yönelik yenilikçi bir ilköğretim programı pilot uygulama olarak geliştirilmiş ve uygulamaya konulmuştur. Yeni programın öğrenci merkezli, yapılandırmacı yaklaşıma dayalı ve önceki programlardan farklı bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. 2005 Sosyal Bilgiler programının vizyonu, Atatürk İlke ve İnkılâplarına uygun çağdaş düşünce yapısına sahip, Türk tarihini ve kültürünü derinlemesine anlayan, temel demokratik değerleri benimseyen, insan haklarına saygılı bireyler yetiştirmektir. Bu bireylerin aynı zamanda çevreye duyarlı olmaları, bilgileri kişisel deneyimlere dayalı olarak yorumlayabilmeleri ve sosyal ve kültürel bağlamda bilgiyi üretme, kullanma ve organize etme konusunda becerikli olmaları gerekmektedir. Ayrıca eleştirel düşünme becerileri, yaratıcılık ve doğru kararlar verme yeteneği sergilemelidirler. Türkiye Cumhuriyeti'nde toplumsal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgi üretmede kullandıkları metodolojileri edinmiş, topluma aktif katkı sağlayan, hak ve sorumluluklarını kapsamlı bir şekilde anlayan bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır (MEB, 2005).

Esas itibarıyla Türkiye'deki Sosyal Bilgiler müfredatının gelişimi küresel gelişmeleri yakından takip etmektedir. Mevcut Sosyal Bilgiler programı önceki programlara göre sosyal bilim konuları ile daha uyumlu bir bütünleşmeye sahiptir. Bu müfredatın dikkate değer bir farkı, öğrencileri aktif olarak öğrenme sürecine dahil eden ve onu diğer programlardan ayıran yapılandırmacı yönetime dayalı olmasıdır. Dünya çapındaki Sosyal Bilgiler öğretim programlarının genel eğilimine uygun bir yapı oluşturulmuştur. Bu yapının Türkiye şartlarına uygunluğu ayrı bir araştırma çalışmasının odağıdır (Atasoy ve Güllühan, 2024: 10).

2.3. YENİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI

26.04.1985 tarih ve 64 sayılı kararla ortaöğretim kurumlarında Sosyal Bilgiler dersinin kaldırılmasına karar verilmiştir. Bunun yerine 1985-1986 öğretim yılından itibaren “Milli Tarih”, Milli Coğrafya” ve “Vatandaşlık Bilgileri” olmak üzere üç ayrı ders konmuştur. 1968 yılında Sosyal Bilgiler programı revize edilmiş ve ardından 1990-1991 eğitim-öğretim yılı için yeni bir ilköğretim programı uygulamaya konulmuştur. 1968 programından bazı hedefler 1977 programında kaldırılmış ve yerine yeni hedefler konmuştur. 1977 programında ortadan kaldırılan bazı amaçlar bulunurken, 1990 programında ek amaçlar vardı (Günden, 1995: 12-13; Nalçacı, 2001: 32-34).

1997 yılında zorunlu eğitim süresi sekiz yıla çıkarılmıştır. Sonuç olarak 1998 yılında Sosyal Bilgiler dersi için yeni program kabul edilmiştir. Bu program ilkokul 4. ve 7. sınıf öğrencilerine yönelik olarak tasarlanmıştır. Bu program, ilköğretimdeki program fazlalığını başarıyla ortadan kaldırdı ancak öğrenci merkezli bir programın temelini oluşturamamıştır. Ders müfredatı tarih, coğrafya ve vatandaşlıkla ilgili gereksiz bilgilerle aşırı yüküdür. Ayrıca bazı küresel konular 1998 programından çıkarılmıştır. Tartışmada ihmal edilenler arasında nüfus artışı, küresel kaynakların sürdürülebilir kullanımı, doğal felaketler ve dünya çapındaki kirlilik yer almaktadır. 1998 programı, 2000 yılında revizyona tabi tutulmuş ve daha sonra bazı düzenlemelerle son haline getirilmiştir (Öztürk ve Otluoğlu, 2002: 25-27).

1997 yılında eğitim sistemi değişmiş, 1998 yılında Sosyal Bilgiler programı geliştirilmiş, 7. ve 8. sınıflarda okutulmak üzere “*Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi*” dersi adıyla okutulmasına karar verilmiştir. 1998 yılında alınan kararla yürürlüğe giren bu dersi okutmak için öğretmen yetiştirme ihtiyacı da gündeme gelmiştir. Eğitim fakültelerinin üniversitelerde yapılandırılması sonucu ilkin sayısı ikiyi geçmeyen “*Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Program’larının*” sayısı da artış göstermiştir.

Sosyal Bilgiler öğretim programıyla alakalı en büyük değişikliklere 2000 yılında başlanmış ve buna bağlı olarak 2004 yılında Türkiye içerisindeki okullarda köklü değişikliklere gidilerek program değiştirilmiştir. Eğitim Sistemi’nin köklü değişimindeki başlıca sebepleri *Talim Terbiye Kurulu ve Millî Eğitim Bakanlığı* tarafından şu şekilde açıklanmıştır (MEB, t.y.):

1. Millet ve bireyin değerlerinin evrensel değerler seviyesine geliştirilme ihtiyacı

2. Hızla değişen teknolojik ve bilimsel gelişmeleri Türkiye'nin yakından takip edebilmesi

3. Eğitim kalitesinin standartlarının yükselmesi ve eşitlik ihtiyacı

4. Farklı alanlarda elde edilen yeni verilerin, öğrenme/öğretme bilincindeki yeni içerik ve metotların ülkedeki programlarca karşılanması ihtiyacı

5. Ekonomiye duyarlı ve demokrasi bilinci oluşmuş bir nesil yetiştirme ihtiyacı

6. Halihazırda okutulan programların öğrencilerinin bu alanlarda isteksiz olması

7. Okutulan programlar arası net bir kapsam ve bütünlük bulunmaması

8. Program katılımcılarının derste öğrendiklerinin güncel yaşamda karşılık bulmaması

9. Halihazırda kullanılan programda ders konularının yoğunluğu sebebiyle öğrenilememesi, konuların kapsamı nedeniyle doğru zamanda yetiştirilememesi bu sebeple kısa zamana sıkıştırılarak konuların kısa sürede bitirilmeye çalışılması

10. Program konularının dersi gören kitle için uygun olmaması

11. Programa katılan öğrencilerin kapsamlı dersler sebebiyle bu alanda yeterli başarıyı gösterememesi

12. Programın katılımcılarının erken yaştan itibaren kendini ifade edebilen, bilinçli, farkındalığı yüksek bireyler yetiştirme ihtiyacı

13. Diğer derslerin de kendi içerisinde bütünlük içermemesi

14. Dönem veya yıl içerisinde okutulan dersler arasında bir dengenin bulunmaması

15. Bu dönemde öne çıkan gelişimin sonucunda bireysel ve toplumsal olarak yaratıcı düşünme, eleştiri bilinci, sorunların farkına varma ve çözüme odaklılık, hızlı karar alma gibi yeteneklerin erken aşamada kazandırılması ihtiyacı

16. Eski sistemin birçok konuda güncel eğitim öğretim takibini başaramaması sistemin değişmesi adına diğer bir sebep haline gelmiştir.

2.4. 2005 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMININ GENEL AMAÇLARI

Sosyal Bilgiler Programı 2005-2006 yıllarında yürürlüğe girmiş ve sırasıyla 2006-2007, 2007-2008 eğitim-öğretim yıllarında 6. ve 7. sınıflar da programa dahil edilmiştir.

Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın programı hazırlama sebebi (Ercan, 2009: 12), yeni programın eski programa ve klasik eğitime göre daha kaliteli ve gelişmiş bir sistem olmasıdır. Günümüzde ulaşım ve iletişim araçlarının hız kazanmasının sonucu olarak kültür, ekonomi ve toplumsal sınırlar zorlanmaktadır. Bilgi üretimi ve bilginin kullanımı daha önemli hale gelmektedir. Bu bağlamda yeni program; çağını yakalamış, ilke ve inkılap farkındalığı yüksek, insan haklarını bilen ve sahiplenen, demokrasinin değerlerine sahip çıkan, bilgiye sahip ve kullanmasını bilen, edindiği bilgiyi tecrübeyle birleştirebilen, katılım yeteneği yüksek, sosyal olarak donanımlı ve katılıma açık, sorumluluklarının farkında, haklarını bilen ve kullanan bir nesil yetiştirmeyi vizyon edinmiştir (Kesten ve Özdemir, 2010: 36).

Programın kazanımları; üretmeye ve deneyim kazanmaya odaklı, sosyal anlamda beceri kazanımı sağlayan ve bilgiyi kullanmaya teşvik eden, okutulan diğer dersler ve Sosyal Bilgiler konularını paralel olarak dengelemeyi ve ilişik hale getirmeyi, dersi alan öğrencilerin kendilerinin farkında olarak çevresiyle sağladığı etkileşimi düzgün ve düzenli sağlamayı amaçlamıştır (Berk, 2008: 36; Gürbüz Türk ve Mala, 2008: 25).

Programın amacı; bireylerin kendi hür iradelerinin, yeterliliklerinin ve becerilerinin farkına varmaları, topluma karşı bilinçli ve sorumluluklarının farkında olmaları, ilke ve inkılapların ülke kalkınmasındaki rolünü ve etkisini kavramış olmaları, yasaları anlayan ve kabul ederek hukuk önünde herkesin eşitliğinin farkında olmaları, milli bilinç oluşması yönünde emin adımlar atarak kültürün, örf ve adetlerin temellerinin farkında olmaları, elde edilen bilgiyi farklı şekillerde kullanmayı bilen ve farklı bilgileri kullanım amacına göre şekillendirebilen vatandaşlar yetiştirmek olarak açıklanmaktadır (Doğanay, 2008: 82; Öztürk ve Kafadar, 2020: 119). Bunun yanında ülkenin dünya ekonomisindeki yerini kavrayabilen, yaşadığı çevreyi ve coğrafi özelliklerini bilen, içinde yaşadığı doğayla insanları aynı noktada birleştirebilen, tarihsel süreçlerin farkında ve olay-olgu-nesne-insan bağlantısını yapabilen, toplumun bir parçası olduğunun bilincinde vatandaşlar yetiştirmekte programın amaçlarındandır (MEB, t.y.)

Kazanım, eğitim ve öğretim faaliyetleri yoluyla bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazanılması sürecini ifade eder (Yazıcı ve Koca, 2008). 2018 Sosyal Bilgiler dersi müfredatı, her bir öğrenme sektörünü temel alan, o alanla ilgili bilgi, yetenek ve değerleri kapsayan kazanımları düzenlemektedir. Öğrencilerin her çalışma alanında kazanmaları amaçlanan bilgi, beceri ve değerler başarılarıyla bütünleşir. Programdaki değerler ve beceriler, programın uygulanmasındaki başarılarla yakından bağlantılıdır. 2018 Sosyal

Bilgiler dersi öğretim programının “Birey ve Toplum” öğrenme alanı 18 kazanımdan oluşmaktadır. Bu kazanımlar 4. sınıf için 5, 5. sınıf için 4, 6. sınıf için 5 ve 7. sınıf için 4’e bölünmüştür. “Kültür ve miras” öğrenme alanı 4. sınıfta 4, 5. sınıfta 5, 6. sınıfta 5 ve 7. sınıfta 5 olmak üzere toplam 19 kazanımdan oluşmaktadır.

"İnsanlar, yerler ve ortamlar" öğrenme alanı toplam 19 öğrenme çıktısından oluşur. Özellikle 4. sınıf için 6, 5. sınıf için 5, 6. okul için 4 ve 7. sınıf için 4 öğrenme çıktısı bulunmaktadır. "Bilim, Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanında toplam 18 öğrenme çıktısı bulunmaktadır. Özellikle 4. sınıf için 5, 5. sınıf için 5, 6. okul için 4 ve 7. sınıf için 4 öğrenme çıktısı bulunmaktadır. "Üretim, dağıtım ve tüketim" öğrenme alanı toplam 23 öğrenme kazanımından oluşmaktadır. Özellikle 4. sınıfta 5, 5. sınıfta 6, 6. sınıfta 6 ve 7. okulda 6 öğrenme kazanımı bulunmaktadır. “Etkin vatandaşlık” öğrenme alanı 4. sınıfta 4, 5. sınıfta 4, 6. sınıfta 6 ve 7. sınıfta 4 olmak üzere toplam 18 öğrenme hedefini kapsamaktadır. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı 4. sınıftan 7. sınıfa kadar her sınıf düzeyi için belirlenmiş 4 kazanım olmak üzere toplam 16 kazanımdan oluşmaktadır (MEB, 2018).

2.5. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNE FARKLI YAKLAŞIMLAR

Genellikle Sosyal Bilgiler ve vatandaşlık aynı görülmektedir. Fakat bu konuda farklı düşünenler de bulunmaktadır. Bu konudaki görüşler şu şekilde ifade edilebilmektedir (İneç ve Akpınar, 2017: 48; Safran, 2012: 28-30; Turan ve Akdağ, 2017: 413);

1) Sosyal Bilgilerin vatandaşlık eğitimi olarak verilmesi

Alışlagelmiş vatandaşlık eğitimi olarak verilen eğitimidir. Bu yaklaşıma göre öğrencilerden toplumun alışlagelmiş inanç ve değerlerini olduğu gibi kabul ederek devam ettirmeleri beklenir. Öğrenciyi değil öğretmeni merkez alan bir yaklaşımdır. Katılımcıların sorumluluk alması, geçmişi iyi bilmesi ve toplumun normlarına göre davranması beklenir.

2) Sosyal Bilgilerin sosyal bilim olarak kullanılması

Sosyal Bilgilerin, sosyal bilim olarak kullanılması yaklaşımına göre öğrenciler bilgiyi edinme ve yorumlayarak kullanma becerilerini kazanmalıdır. Vatandaşlık eğitimi ancak sosyal bilimlerin değerlerinin kazanılması, sosyal becerilerinin edinilmesiyle başarılabilir (Toy, 2015: 32). Bu yaklaşımda sosyal bilimin icracılarınca ortaya konan veriler ile problemler sosyal bilimlerin merkezini oluşturmaktadır.

3) Sosyal Bilgilerin yansıtıcı araştırma olarak kullanılması

Sosyal Bilimlerin yansıtıcı araştırma olarak kullanımı yaklaşımı *John Dewey*'in fikirlerini merkez almaktadır (Yalçın ve Akhan, 2019: 851). Öncelik olarak araştırma ve bilgi edinmeyi temel almaktadır. Eğitimin öncesinde net çizgilerle belirlenmiş bir içerik bulunmamaktadır. Uygulanması beklenen çalışmalar dersin katılımcılarının kendilerinin endişelerine çözüm bulmaları beklenir. Buna bağlı olarak dersin katılımcılarının sorunları çözme becerilerinin geliştiği düşünülmektedir.

2.6. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILAN ARAÇ VE GEREÇLER

Öğrenim ve öğretimin daha verimli şekilde gerçekleşmesi adına tüm dersler için derse ait materyal ve araç gereçlerin aktif kullanımı söz konusu olmaktadır. Öğretmenin dersleri öğrencilere daha verimli aktarabilmesi için derslerde kullanılan materyallerin neler olabileceğini ve bunlardan farklı nelerden yararlanabileceğini bilmesi önemlidir. Sosyal Bilgiler dersi için bu dersin öğretmenlerinin, öğrencilerinden bekledikleri düşünce şekilleri ve becerileri kazandırmak adına farklı öğretim yöntemlerinin yanında teknolojik olarak dersini desteklemesi ve bu alandaki teknolojik gelişmeleri bilmesi ve kullanması da beklenmektedir (Taşkaya ve Bal, 2010: 6).

Sosyal Bilgiler dersi için kullanılacak materyalleri bir alanda ve sınırlı tutmak mümkün olmayacaktır. Hayatın her alanında var olan bir alan için materyal sınırı da bir o kadar geniş ve fazladır. Sosyal Bilgiler dersinde kullanılacak materyallerden bazıları; CD, kaset, televizyon, internet, radyo, harita olarak verilebilmektedir. Bu araçların yanında dersin öğretmenleri kendi hazırladıkları taslak ve materyallerle de derslere katkı sağlayabilmektedirler. Araç gereçlerin kullanıldığı dersler, öğrencilerin soyut fikirleri somutlaştırmasını ve dersi daha rahat anlamasını sağlamaktadır.

2.7. SOSYAL BİLGİLER PROGRAMINDA DEĞERLER

Değerler, bireylerin ve toplumun davranışlarını belirleyen, var olma ve sürdürme gücü veren kriterlerdir. Bireylerin hedeflerine ulaşmak için gösterdikleri davranış şekillerinde etkili olan değerler, sosyal grupların veya toplumların kendi varlıklarını, bütünlüklerini, işlevselliğini ve sürekliliğini sağlamak için önemsendiği ortak fikirler, amaçlar, temel ahlaki ilkeler veya inançlara dayanmaktadır (Doğru ve Yaşar, 2024: 42). milli değerler, bir toplumun birlik ve kimlik oluşturma ve geliştirme konusundaki kritik rolü nedeniyle önemlidir. Bu değerler, toplumsal yapı içerisinde milli birlik duygusunun oluşmasına ve devam etmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca, milli kimliği koruma ve

geliştirme sürecinde de büyük bir etkiye sahiptirler (Şahin ve Ersoy, 2012: 1540). Değerler, toplumun tarihinden, kültüründen ve ortak geçmişinden kaynaklanan önemli unsurları yansıtarak toplumun kimliğinin temel unsurlarını oluşturmaktadır (Tozlu ve Topsakal, 2007: 178).

Değerler, toplumun kültürel çeşitliliğini gösteren ve öğretim programlarında bir temel oluşturan hayati ilkelerdir. Geçmişten gelen gelenekler, değerlerimizin köklerini beslerken, bugün ve yarın için ise değerlerimizi büyütme ve devam ettirmektedir. Değerlerimiz, insan olmanın temel niteliklerini belirlemekte ve hayatımızda karşılaştığımız problemler için etik sınırlar içerisinde problemi çözmeye yol göstermektedir (Eguz, 2021: 90). Bir toplumun geleceği, değerlerine sahip çıkan ve bu değerleri yetenekleriyle hayata geçiren insanlara bağlıdır. Bu yüzden Sosyal Bilgiler programı, her bireye ahlaki kararlar alabilme ve bunları davranışlarıyla gösterebilme yetisi kazandırmayı amaçlar. Sosyal Bilgiler programı sadece akademik başarıya veya belirli bilgi, beceri ve davranışları öğrenmeye yönelik değil aynı zamanda değerleri kazandırma hedefine uygun olarak işlenen bir eğitim programıdır. Bu programda değerler, ayrı bir program veya öğrenme alanı şeklinde değil, bütün eğitim süreci içerisinde yer almaktadır. Öğretim programlarında belirlenen "kök değerler" adalet, aile birliğine önem, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik şeklinde sıralanır. Bu değerler, öğrenme-öğretme sürecinde hem tek başına hem de ilişkili olduğu alt değerlerle ve diğer kök değerlerle birlikte işlenmektedir (MEB, 2018: 4).

Sosyal Bilgiler dersi, insanların toplum içindeki rollerini, haklarını ve sorumluluklarını anlamalarına yardımcı olan bir derstir. Öğrencilerin hem kendilerini hem de çevrelerini daha iyi tanımalarını ve anlamalarını sağlamakta ve öğrencilere birey olarak topluma daha iyi katkıda bulunmalarını sağlayan önemli değerleri ve becerileri geliştirmeye yardımcı olmaktadır. Bu değer ve beceriler (MEB, 2018: 5; Bentahar ve O'Brien, 2019: 195):

- Vatandaşlık bilinci; toplumlarının bir parçası olduklarını ve toplumlarına katkıda bulunma sorumluluğuna sahip olduklarını anlatır. Öğrenciler, toplumun kurallarına, yasalarına ve değerlerine saygı duyarak toplumun ihtiyaçlarını ve sorunlarını tanırlar ve bunlara çözüm bulmak için girişimde bulunurlar. Ayrıca toplumun karar alma süreçlerine katılarak demokratik haklarını kullanırlar, toplumun farklı kesimleri arasında

iş birliği ve dayanışma kurarlar, vatandaşlık bilinci ile toplum için daha duyarlı, aktif ve sorumlu bireyler olmaları sağlanmaktadır.

- Eleştirel düşünme; bilgiyi analiz etmeyi, farklı kaynakları değerlendirmeyi ve farklı görüşleri eleştirel bir bakış açısıyla incelemeyi öğretmeyi amaçlamaktadır. Bilgiye ulaşmanın ve doğrulamanın yollarını araştırarak, bilgiyi sorgularlar ve mantıklı sonuçlara ulaşmaya çalışırlar. Öğrenciler, bilgiyi yorumlarlar ve kendi görüşlerini oluştururlar, eleştirel düşünme becerileri ile bilgiye daha bağımsız, yaratıcı ve eleştirel bir şekilde yaklaşmaları sağlanır.

- Araştırma becerileri; konularını incelemek için kaynakları araştırmayı, veri toplamayı ve bilgiyi derlemeyi kapsamaktadır. Öğrenciler, araştırma yaparken farklı yöntem ve teknikleri kullanırlar, araştırma sonuçlarını raporlama, sunma ve paylaşma becerilerini geliştirerek, araştırma becerileri sayesinde bilgiye daha sistematik, derinlemesine ve bilimsel bir şekilde ulaşmaları sağlanmaktadır.

- Empati; başkalarının düşünce ve duygularını anlamayı teşvik eder, empati becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur ve insanların farklı perspektifleri anlamalarına olanak tanır. Öğrenciler, farklı insanların yaşadıkları zorlukları, ihtiyaçları, beklentileri ve hayalleri hakkında bilgi edinerek, farklı insanların bakış açılarına saygı duyarlar ve onlarla iletişim kurarlar. Empati becerileri sayesinde insanlara daha anlayışlı, duyarlı ve yardımsever olmaları sağlanmaktadır.

- Kültürel farkındalık; farklı kültürler, gelenekler ve toplumlar hakkında bilgi edinmeleri sağlamaktadır. Kültürel çeşitliliği takdir etmelerine ve hoşgörölü olmalarına katkıda bulunarak, farklı kültürlerin zenginliklerini, güzelliklerini ve özelliklerini tanırlar. Böylece öğrenciler, farklı kültürlerin ortak noktalarını ve farklılıklarını anlayarak, farklı kültürler arasında karşılıklı saygı ve anlayış geliştirirler. Kültürel farkındalık sayesinde toplumda daha uyumlu, barışçıl ve kültürel bir şekilde yaşamaları sağlanır.

- Sosyal sorumluluk; toplumsal sorunlara duyarlılık geliştirmeyi ve bu sorunlara çözüm bulma bilinci oluşturmayı hedeflemektedir. Öğrenciler, toplumun refahı, mutluluğu ve gelişimi için çalışarak, toplumun doğal ve kültürel kaynaklarını korumaya ve geliştirmeye katkıda bulunurlar. Toplumda yardıma ihtiyacı olan kişilere yardım ederler ve onların haklarını savunurlar. Sosyal sorumluluk duygusu sayesinde topluma daha faydalı, katılımcı ve lider bireyler olmaları sağlanmaktadır.

- Tarih bilinci; geçmişteki olayların günümüzdeki dünyayı nasıl etkilediğini anlamalarına yardımcı olarak, tarihin akışını, sebeplerini ve sonuçlarını öğrenmelerini amaçlamaktadır. Öğrenciler, tarihte yaşamış insanların hayatlarını, eserlerini ve miraslarını tanırlar, tarihte yaşanan başarıları, hataları, zorlukları ve çatışmaları değerlendirerek, geçmişten ders almakta, geleceğe umutla bakmakta ve bugüne anlam katmaktadırlar.

- Toplumsal adalet; eşitlik ve insan hakları gibi değerleri önemsemelerini amaçlar. Öğrenciler, toplumda var olan adaletsizlikleri, eşitsizlikleri ve hak ihlallerini tanıyarak ve bunlara karşı çıkararak, toplumda herkesin haklarını, özgürlüklerini ve fırsatlarını korumaya ve artırmaya çalışırlar. Topluma daha adil, eşit ve insanca bir şekilde katkıda bulunmaya çalışırlar.

Sosyal Bilgiler programında değerler, öğrencilerin hem bireysel hem de toplumsal gelişimlerine katkıda bulunmakta, onları demokratik, laik, insan haklarına saygılı, çoğulcu ve barışçıl bir toplumun üyeleri olarak yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu sebeple, Sosyal Bilgiler programında değerler oldukça önemli olmaktadır (MEB, 2018: 8).

2.8. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRENME ALANLARI

Sosyal Bilgiler dersi, sosyal bilimlerin temellerini öğrenmekte ve öğrencilerin kendilerini, toplumlarını, dünyayı sosyal ve etik bir bakış açısıyla anlamalarını sağlamaktadır. MEB (2018: 12)'e göre Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilerin geçmişten günümüze insanlık tarihini, coğrafyanın insan ve çevre üzerindeki rolünü, ekonominin işleyişini ve etkilerini, siyasetin kurallarını ve kurumlarını, bilim ve teknolojinin gelişimini ve sonuçlarını, kültürlerin zenginliğini ve mirasını, insan haklarını ve vatandaşlık bilincini öğrenmelerine yardımcı olmaktadır. Bu derste konular bütünsel bir şekilde işlenmektedir. Yani, konular birbirinden bağımsız değil, birbirleriyle ilişkili olarak anlatılmaktadır. Bu sayede, öğrenciler konular arasındaki ilişkileri görebilir ve çok yönlü bir düşünme becerisi edinebilmektedir (MEB, 2018: 12).

Sosyal Bilgiler öğretiminde disiplinler arası yaklaşımın önemi giderek artmaktadır. Disiplinler arası yaklaşım, sosyal gerçekliğin farklı yönlerini aydınlatmak için birden fazla disiplinin bilgi, yöntem ve bakış açılarını kullanmayı gerektirir. Bu yaklaşım, öğrencilerin sosyal olayları ve olguları bütüncül bir şekilde anlamalarına, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirmelerine katkı sağlar (Ata, 2009: 43-44). NCSS, Sosyal Bilgiler öğretiminde disiplinler arası yaklaşımı desteklemek için

öğrenme alanı kavramını ortaya atmıştır. Öğrenme alanları, sosyal bilim disiplinleriyle ilişkili temel kavram, tema ve becerileri içeren öğrenme bütünüdür. 2005 yılında uygulanmaya başlanan ilköğretim Sosyal Bilgiler programında 9 öğrenme alanı belirlenmiştir. Bu öğrenme alanlarının her biri bir sosyal bilim disipliniyle doğrudan bağlantılı olmakla birlikte, söz konusu alanlar diğer disiplinlerden de yararlanarak konu ve kazanımları kapsamaktadır. Örneğin, Kültür ve Miras Öğrenme Alanı'nın temel disiplini Tarih'tir. Ancak bu öğrenme alanında Tarih'in yanı sıra Coğrafya, Sosyoloji, Antropoloji gibi disiplinlere ait konu ve kazanımlar da bulunmaktadır (Ata, 2009: 43-45).

Sosyal Bilgiler öğretim programında yedi öğrenme alanı bulunmaktadır. Bu alanlar, 4. sınıftan 7. sınıfa kadar Sosyal Bilgiler derslerinde işlenmektedir. Öğrenme alanları, sosyal bilimlerin farklı disiplinlerini kapsayabilmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya ile ilgili konular, üç öğrenme alanında işlenmektedir. Bunlar; insanlar, yerler ve çevreler, üretim, tüketim ve dağıtım, küresel bağlantılar öğrenme alanlarıdır. Bu öğrenme alanlarının içerikleri ise şöyledir (MEB, 2018):

- İnsanlar yerler ve çevreler alanında, öğrencilerin yaşadıkları yeri tanıyıp tanıtabilmeleri, bu yerin tarihi, kültürel, sosyal ve ekonomik özelliklerini anlayıp değerlendirebilmeleri, bu yerin beşerî ve doğal çevre unsurları arasındaki ilişkileri fark edip analiz edebilmeleri, bu yerde insanların nasıl yaşadıklarını, neler yaptıklarını, neler ürettiklerini ve neler tükettiklerini sorgulayabilmeleri ve bu yerin geleceğine yönelik tahminlerde bulunup öneriler geliştirebilmeleri amaçlanmaktadır. Bu amaçla, öğrencilerin yaşadıkları yeri farklı kaynaklardan elde ettikleri bilgilerle karşılaştırıp yorumlamaları, yaşadıkları yeri farklı bakış açılarıyla ele alıp değerlendirmeleri, yaşadıkları yeri farklı yöntemlerle ifade edip sunmaları beklenmektedir. Bu süreçte, öğrencilerin çevreye karşı sorumluluklarını bilip yerine getirmeleri, çevreye saygılı davranışlar sergilemeleri, çevre sorunlarına duyarlı olup çözüm üretmeleri de teşvik edilmektedir.

- Üretim, dağıtım ve tüketim, coğrafya biliminin temel kavramlarından biridir. Bu öğrenme alanında, 5. sınıf öğrencileri, yaşadıkları yerin ve ülkenin ekonomik yapısını, kaynaklarını, faaliyetlerini ve sorunlarını öğrenmektedir. Üretim, dağıtım ve tüketim süreçleri arasındaki ilişkileri kavrayarak, kendi ekonomik yaşantılarını başka insanlarla ve bölgelerle karşılaştırarak farklılıkları ve benzerlikleri gözlemleyebilirler. Yaşadıkları bölgenin ekonomik koşullarının nedenlerini ve sonuçlarını analiz edebilmeleri

sağlanmaktadır. Ayrıca ülke ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunabilecekleri yolları da araştırmaları sağlanmaktadır.

- Küresel bağlantılar öğrenme alanı ise öğrencilerin dünyadaki farklı ülkeler ve kültürler hakkında bilgi edinmelerini, bunları kendi ülkeleri ve kültürleriyle karşılaştırmalarını ve uluslararası ilişkilerin önemini anlamalarını sağlayan bir öğrenme alanıdır. Bu öğrenme alanında, öğrenciler 4. ve 5. sınıflarda dünyanın farklı bölgelerinde bulunan ülkelerin coğrafi, tarihi, sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklerini tanıyacak, bu ülkelerle Türkiye arasındaki ilişkileri değerlendirecek ve küresel bağlantıların sebep ve sonuçlarını sorgulayacaklardır. Bu sayede, öğrenciler hem kendi ülkelerinin hem de diğer ülkelerin zenginliklerini, farklılıklarını ve ortak noktalarını keşfederek, küresel vatandaşlık bilinci geliştirecek ve böylece farklı kültürlere saygı duymaları sağlanacaktır.

Diğer öğrenme alanları ise; birey ve toplum, kültür ve miras, bilim, teknoloji ve miras, etkin vatandaşlıktır. Bu öğrenme alanlarının içerikleri şu şekildedir:

- Birey ve toplum öğrenme alanı, öğrencilerin kendilerini, ailelerini, yakın çevrelerini ve toplumsal kuralları tanımalarını, topluma uyum sağlamalarını, hak ve sorumluluklarını bilerek demokratik bir vatandaşlık bilinci geliştirmelerini amaçlamaktadır. Bu öğrenme alanında, bireysel ve toplumsal değerler, kültürel miras, milli ve evrensel değerler, insan hakları, çocuk hakları, kadın hakları, engelli hakları, hayvan hakları gibi konular üzerinde durulmaktadır. Öğrenciler bu konuları araştırma, tartışma, sunum, proje gibi etkinliklerle öğrenmekte ve yaşadıkları hayat ile ilişkilendirmektedirler. Bu sayede öğrenciler hem Sosyal Bilgilerin temel kavram ve becerilerini kazanmakta hem de toplumun bir üyesi olarak kendilerine güvenen, eleştirel düşünebilen, sorun çözebilen, iletişim kurabilen, iş birliği yapabilen ve hoşgörülü bireyler olmaya hazırlanmaktadır.

- Kültür ve miras öğrenme alanı, öğrencilerin kendi toplumlarının ve diğer toplumların tarih, sanat, edebiyat, müzik, din, gelenek ve değerler gibi kültürel unsurlarını tanımalarını, anlamalarını ve değerlendirmelerini amaçlayan bir öğrenme alanıdır. Bu öğrenme alanı, öğrencilere kültürel çeşitliliği fark etmelerini, kültürlerarası iletişim ve iş birliği becerileri geliştirmelerini, kültürel mirasın korunması ve aktarılması konusunda sorumluluk bilinci kazanmalarını sağlamaktadır. Öğrencilerin hem Türkiye'nin hem de dünyanın zengin kültürel mirasını keşfederken, aynı zamanda kendi kimliklerini ve aidiyet duygularını güçlendirmeleri sağlanmaktadır

• Bilim, teknoloji ve miras öğrenme alanı, toplumsal yaşamın gelişimine katkıda bulunan bilimsel ve teknolojik buluşları, kültürel ve tarihsel mirası, küresel sorunları ve çözüm yollarını anlatmaya çalışmaktadır. Bu öğrenme alanı, öğrencilerin bilimsel ve teknolojik okuryazarlık becerilerini, eleştirel düşünme, araştırma, problem çözme, yaratıcılık ve iletişim gibi 21. yüzyıl becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Ayrıca, öğrencilerin kendi kültürlerini tanımalarını, farklı kültürlerle etkileşim kurmalarını, kültürel çeşitliliği değerlendirmelerini ve küresel vatandaşlık bilincini kazanmalarını desteklemektedir.

• Etkin vatandaşlık öğrenme alanı ise öğrencilerin toplumsal yaşama katılımını, hak ve sorumluluklarını, demokratik değerleri, insan haklarını ve vatandaşlık bilincini geliştirmeyi amaçlayan bir öğrenme alanıdır. Bu öğrenme alanında, öğrenciler sosyal bilgilerin temel kavram ve ilkelerini kullanarak, toplumsal sorunlara çözüm üretme, karar verme, eleştirel düşünme, iletişim kurma, iş birliği yapma gibi beceriler kazanmaktadır. Ayrıca, öğrencilere farklı kültürler, inançlar ve görüşlere saygı duyma, hoşgörü gösterme, çoğulculuk ve katılımcılık gibi tutumlar kazandırmayı hedeflemektedir.

Sosyal Bilgiler öğrenme alanları, öğrencilerin toplumun farklı yönlerini anlamalarını sağlamakta ve bu alanlar aracılığıyla öğrenciler, hem birey olarak kimliklerini ve toplumsal rollerini keşfetmekte hem de toplumun işleyişi ve etkileşimlerini anlamaktadırlar.

2.8.1. İnsanlar, Yerler ve Çevreler

"İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanı kapsamında teknolojik gelişmeler kullanıma alınarak çevresine karşı farkındalık besleyen, vatandaş olmaya dair mesuliyetlerinin ve çevre-insan etkileşiminin bilincinde olan bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Teknolojiden de destek alınarak çevre okuryazarlığı, mekân algılama, harita okuryazarlığı benzeri becerileri de kapsamakta olan bu öğrenme alanı öğrencilere basitten karmaşığa, yakından uzağa ilkesiyle ülkesini, çevresini ve dünyayı tanıması aynı zamanda da bir vatandaş olarak topluma yönelik ortak iyilik odağında ilerlemesi için onları yetiştirmeyi hedeflemektedir (MEB, 2018).

"İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanı vatandaşlık süreçleri içerisinde teknolojinin kullanıma alınması, teknolojinin toplum ve insan yaşamına olan etkileri, teknolojiden faydalanılarak yaşanan çevrenin bilincinde olunması ve bu bağlamda

çevresel duyarlılık oranının yükseltilmesi benzeri boyutları ile bağlantılı olduğu ifade edilebilmektedir (MEB, 2018).

"İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanı kapsamındaki kazanımlar sınıf düzeylerine bağlamında incelemeye alındığında doğrudan dijital vatandaşlık ile alakalı kazanımlarının yer almadığı gözlemlenmektedir. Bu açıdan öğrenme alanlarına dair gerçekleştirilen açıklamalar ve kazanımların arasında paralelliğin bulunmadığını ifade etmek mümkündür.

Öğrencilerin coğrafi konulara ilgi duymalarını ve bu konularda temel bilgi, beceri ve değerleri edinmelerini sağlar. Bu alanın temel amacı, öğrencilere insanların yaşadıkları yerlerle nasıl etkileşime girdiklerini ve bu etkileşimin sonuçlarını göstermektir. Öğrenciler böylece insanların mekânsal düzenlemelerini, çevresel sorunları ve çözümlerini öğrenmektedirler. Ayrıca,

- Küresel İletişim ve İş birliği: Öğrencilere küreselleşen dünyada farklı kültürlerden insanlarla iletişim kurma ve dünya olaylarına katılma becerileri kazandırmakta ve öğrenciler, küresel bakış açısı geliştirmektedirler.

- Yer Bilinci ve Coğrafi Okuryazarlık: Öğrencilere çevre okuryazarlığı ve harita okuryazarlığı becerileri kazandırır, böylece öğrenciler çevrelerini tanımakta, mekânsal bilgileri kullanmakta ve dünya haritasını yorumlayabilmektedir.

- Çevre Koruma ve Sürdürülebilirlik: Öğrencilere çevrenin korunmasının neden önemli olduğunu ve sürdürülebilirlik kavramını anlatır. Öğrenciler, çevre bilincine sahip olur ve gelecekteki sürdürülebilirlik sorunlarına sorumlu yaklaşabilirler.

Bu amaçlara ulaşmak için, öğrencilerin coğrafi becerileri ve mekân algıları geliştirilir, çevre konularına duyarlılık aşılanır ve küresel perspektif oluşturmaları desteklenir. Bu öğrenme alanı, çocukların kendilerini ve çevrelerini daha iyi tanımalarını, dünyanın farklı yönlerini öğrenmelerini ve gelecekteki sorunlara etkili çözümler bulmalarını mümkün kılar (MEB, 2018: 11).

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı kapsamında etkin vatandaşlık ve politika okuryazarlığı yönünde kazanım ve konular varlık göstermektedir. Kişi ve toplum öğrenme alanı içerisinde kişiler arasında meydana getirilen etkin iletişim sağlama imkânlarına, iletişim özgürlüğüne ve bahsi geçen özgürlüğün gerek uluslararası gerekse milli bildiriler kapsamındaki önemine, düşüncüyü açıklama özgürlüğüne, özel hayatın gizliliğine, kitle iletişim özgürlüğü ve doğru bilgi alma hakkı arasındaki bağlantıya

değınilmiştir. İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı kapsamında kanunların insan haklarını koruduğı ve savunduğına, temel kapsamdaki hakların sınırlanması halinde gündeme gelen durumlara değınilmiş ve haklar, özgürlükler, politika yönünde bağlantı sağlanmıştır (Çoban ve Akşit, 2018: 485). İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı kapsamında insan, toplum ve coğrafya kapsamında bulunan tüm etkinlik ve etkilerin varlık göstermesi, bu alanın diğere öğrenme alanına dair öğeleri de içerisinde barındıracak ölçüde genişlemesine neden olmaktadır (Keçe ve Meray, 2011: 120). Küresel kapsamda kurulan bağlantıları, coğrafya kapsamında meydana getirilen tüketim, üretim ve dağıtım faaliyetlerini, kültür kapsamında kendisine yer bulan ve insan ve tarihe dair izler barındıran öğeleri, topluma dair teknoloji ve toplumsal öğeleri içerisinde barındırmasından kaynaklı olarak insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının genel yapısı gereğince diğere öğrenme alanları ve hedefler doğrultusunda uygunluk göstermesine ek olarak yoğun ilişki içerisinde olduğu görülmektedir (Turan, 2019: 173).

“İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı kişinin yaşamakta olduğu yerin beşeri, doğal ve fiziki özelliklerini kapsamakta olan kazanım ve üniteleri barındırmaktadır. Söz konusu öğrenme alanının içeriğinde dijital erişim konusunun yer alması bireyin kendi çevresinin fiziksel, doğal özelliklerini internet aracılığıyla daha güvenli bir biçimde keşfedilmesine, yaşadığı alan ile ilgili bilgi aktaran görsel, yazılı ve işitsel pek çok kaynağı erişmesine yardımcı olabilir.

Görmez (2018) tarafından ifade edildiğı üzere yeni güncellenmiş olan sosyal bilgiler programı kapsamında yedi farklı öğrenme alanının var olduğu dikkate alındığında söz konusu öğrenme alanlarından dört tanesinin dolaylı ve doğrudan bir şekilde politik okuryazarlık becerisini kazandırmayı hedeflediğı gözlemlenmektedir. Program kapsamında politik okuryazarlık becerisinin temel noktasını meydana getiren yasa, anayasa, özgürlük, insan hakları, sosyal katılım, bağımsızlık, katılım hakkı, farkındalıklara saygı, iletişim özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, vatandaşa ait olan görevler ve sorumluluklar, bilinçli tüketici, vergi verme, çocuk hakkı, demokratik olan ya da olmayan yönetim şekilleri gibi pek çok kavram ve konuya da değınilmiştir.

2.9. SOSYAL BİLGİLER DERSİ KAZANIMLARI

Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilerin toplumsal yaşama aktif olarak katılmalarını, toplumsal sorunlara çözüm üretmelerini, kültürel farklılıklara saygı duymalarını, milli ve evrensel değerleri benimsemelerini, tarihi olayları ve süreçleri analiz etmelerini, coğrafi

bilgileri kullanarak çevre sorunlarına duyarlı olmalarını sağlayan bir derstir (Fan, 2012: 485). Bu dersin işlenişinde, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun olarak “*öğrenme-öğretme süreci, öğrenci merkezli yaklaşım, etkileşimli öğrenme, bireysel farklılıkların dikkate alınması, öğrenmeyi öğrenme, yaşam boyu öğrenme, çoklu zekâ kuramı, bilişsel gelişim kuramı, yapılandırıcılık, eleştirel düşünme*” gibi kavramlar temel alınır. Bu kavramlar, öğrencilerin Sosyal Bilgiler konularını anlamlandırmalarına, yorumlamalarına ve değerlendirmelerine olanak sağlayacak ve bu kavramlar doğrultusunda dersin içeriği ve yöntemi öğrencilerin gereksinimlerine göre belirlenebilecektir (MEB, 2018: 20).

Kazanımlar, öğrencilerin bir üniteyi öğrenirken izlemeleri gereken adımları ve ünitenin içeriğini tanımlayan ifadelerdir. Bu kazanımların ne kadar başarıyla öğrenildiğini belirlemek için "Tanı Testleri" kullanılır. Kazanımlar oluşturulurken, ünitenin akademik bağlamı ve öğretim yöntemleri göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, öğretim sonrasında öğrenme düzeyini değerlendirmek için “Tanı Testi” uygulanmalıdır (Ata, 2009: 46).

Sosyal Bilgiler dersinde ayrıca değer ve beceri eğitimi de vazgeçilmez bir unsur olarak ele alınır (Çetin, 2007: 26). Programda yer alan değer ve beceriler, kazanımlarla uyumlu bir şekilde işlenir. Ancak bunların sadece belirli kazanımlarla sınırlı olmaması, öğrencilerin kişisel ve sosyal gelişimine katkıda bulunması için farklı öğrenme alanlarıyla da bütünleştirilmelidir (Bozdoğan, 2018: 33). Örneğin, adalet değeri veya iletişim becerisi sadece birey ve toplum öğrenme alanıyla değil, aynı zamanda kültürlerarası etkileşim veya ekonomi öğrenme alanlarıyla da pekiştirilmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinin zenginleştirilmesinde edebî ve sanatsal ürünlerden de faydalanılmaktadır. Destan, masal, halk hikâyesi, türkü ve şiir gibi türler Sosyal Bilgiler konularını daha renkli ve çekici hale getirir (Şen ve Görmez, 2021: 1726). Ayrıca öğrenciler; roman, tarihî roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı ve fıkra gibi edebî ürünleri okumaya teşvik edilerek; resim, musiki, minyatür, gravür, hat, heykel, mimari, tiyatro, sinema gibi geleneksel veya modern sanat ürünleriyle de konulara farklı perspektifler kazandırılmalıdır (Özer, 2016: 41).

Sosyal Bilgiler dersinde güncel ve tartışmalı konulara yer vermek, öğrencilerin toplumsal sorunlara duyarlı ve bilinçli bir şekilde yaklaşmalarını sağlamaktadır. Bu tür konular, öğrencilerin problem çözme, eleştirel düşünme, kanıt kullanma, karar verme ve

araştırma becerilerini pekiştirir ve geliştirir (Gülfidan, 2015: 18). Ayrıca, öğrencilerin kendi görüşlerini saygı çerçevesinde dile getirmelerini ve farklı bakış açılarına açık olmalarını destekleyerek, demokratik bir tartışma kültürünün oluşmasına katkıda bulunmaktadır (Çelik, 2011: 27).

Sosyal Bilgiler 4.sınıf öğrencilerine birey ve toplum öğrenme alanında 5 kazanım, 5.sınıf öğrencilerine 4 kazanım, 6.sınıf öğrencilerine 5 kazanım ve 7.sınıf öğrencilerine 4 kazanım verilmiştir. “*Kültür ve Miras*” öğrenme alanı içerisinde 4.sınıf öğrencilere 4 kazanım, 5.sınıf öğrencilere 5 kazanım, 6.sınıf öğrencilere 5 kazanım ve 7.sınıf öğrencilere 5 kazanım verilmiştir. “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*” öğrenme alanı kapsamında 4.sınıf öğrencilere 6 kazanım, 5.sınıf öğrencilere 5 kazanım, 6.sınıf öğrencilere 4 kazanım ve 7.sınıf öğrencilere 4 kazanım verilmiştir. “*Bilim, Teknoloji ve Toplum*” öğrenme alanı kapsamında 4.sınıf öğrencilere 5 kazanım, 5.sınıf öğrencilere 5. Kazanım, 6.sınıf öğrencilere 4 kazanım ve 7.sınıf öğrencilere 4 kazanım verilmiştir. “*Etkin Vatandaşlık*” öğrenme alanı içerisinde 4.sınıf öğrencilere 4 kazanım, 5.sınıf öğrencilere 4 kazanım, 6.sınıf öğrencilere 6 kazanım ve 7.sınıf öğrencilere 4 kazanım verilmiştir. “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanı içerisinde 4.sınıf öğrencilere 4 kazanım, 5. Sınıf öğrencilere 4 kazanım, 6.sınıf öğrencilere 4 kazanım ve 7.sınıf öğrencilere 4 kazanım verilmiştir. Toplamda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı kapsamında 4.sınıf öğrencilere 33 kazanım, 5.sınıf öğrencilere 33 kazanım, 6.sınıf öğrencilere 34 kazanım ve 7.sınıf öğrencilere 31 kazanım verilmiştir (MEB, 2018: 12).

Öğrenciler, efsane, destan, öykü, türkü ve şiir gibi farklı edebi türlerden örnekler okuyarak veya dinleyerek, bunların hangi coğrafi bölgelerde ortaya çıktığını, hangi coğrafi unsurları yansıttığını ve hangi tarihi olaylarla bağlantılı olduğunu araştırırlar. Bu sayede hem edebiyatın hem de coğrafyanın zenginliğini keşfederler. Bu kazanım, aynı zamanda öğrencilerin eleştirel düşünme, yorumlama ve çıkarım yapma becerilerini geliştirmelerine de katkı sağlamaktadır. "Uzaktaki Arkadaşlarım" ünitesi, küresel bağlantılar öğrenme alanının önemli bir parçasıdır. Bu ünite, öğrencilerin dünyadaki farklı insanlarla iletişim kurma ve iş birliği yapma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Ünitedeki kazanımların bazıları tek bir disipline, bazıları ise birden fazla disipline dayanmaktadır (Aydın, 2007: 45). Bu şekilde, öğrenciler hem belirli bir alanda hem de genel olarak bilgi edinirler. Öğrenciler, küresel vatandaşlık bilincini artırmak için çeşitli bakış açıları ve kültürleri tanımaya teşvik edilirler. Örneğin, dünyada ortak kutlanan özel günler hakkında bilgi verme kazanımı, coğrafya, sosyoloji ve antropoloji gibi disiplinler

arası verileri kapsar (Karaduman, 2015: 37). Bu kazanım sayesinde öğrenciler, farklı toplumların ortak değerlerini, kültürel miraslarını ve geleneklerini öğrenirler. Dünyada farklı ülkeler olduğunu fark etme kazanımı ise daha çok coğrafyaya odaklanır. Bu kazanım, öğrencilerin dünyadaki ülkelerin konumlarını, sınırlarını ve coğrafi özelliklerini tanımalarını sağlar (MEB, 2018; Akyüz, 1991: 34).

Birey ve toplum öğrenme alanı, sosyal bilimlerin temel kavram ve kuramlarını öğrencilere tanıtmayı amaçlamaktadır. Bu alanda yer alan kazanımlar, sosyoloji, vatandaşlık bilgisi, hukuk gibi farklı disiplinlerden yararlanarak öğrencilerin toplumsal yaşama dair bilgi, beceri ve tutumlar geliştirmesine katkı sağlamaktadır. Örneğin, "*Katıldığı gruplarda aldığı roller ile rollerin gerektirdiği hak ve sorumlulukları ilişkilendirir*" kazanımı, öğrencilerin hem sosyolojik hem de vatandaşlık bilgisi açısından grup dinamiklerini anlamalarına yardımcı olmaktadır. "*Çocuk olarak haklarını fark eder*" kazanımı ise, öğrencilerin hukukun temel ilkelerini ve çocuk haklarını öğrenmelerine imkân tanımaktadır. Kültür ve miras öğrenme alanı ise, öğrencilerin Türkiye'nin kültürel zenginliğini ve tarihsel mirasını keşfetmelerine olanak sağlamaktadır. Bu alanda yer alan kazanımlar, disiplinler arası bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Örneğin, "*Atatürk inkılâplarıyla ilkelerini ilişkilendirir*" kazanımı, Atatürkçülük konularının öğretilmesinde öğrencilere kolaylık sağlamaktadır. "*Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki önemini açıklar*" kazanımı, sosyoloji ve antropoloji, "*Ülkemizin çeşitli yerlerindeki kültürel özelliklere örnekler verir*" ve "*Ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevresinin kültürel özelliklerini benzerlikler*" kazanımı ise coğrafya ve antropoloji konularıyla ilgili olduğu görülmektedir. Ayrıca, "*Çevresindeki ve ülkemizin çeşitli yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve yapıları tanıır*" kazanımının ise tarih ve coğrafya alanları ile ilgili olduğu görülmektedir (Bilgili, 2008: 43).

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı, insanların hayatı adına gerekli olan bölgesel değer, yetenek ve bilgileri öğrencilere edindirmeyi hedeflemektedir. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı sayesinde insanların etkileşim ve çevresi bilmek, bu yönde farklı değerler ve yetenekleri kullanmasıyla bahsi geçen etkileşimlerin sonuçlarını ve nedenlerini kavramak ve gelecek kapsamında toplumsal ve kişisel perspektif edindirmek hedeflenmektedir. İnsan, yer ve çevre yönünde meydana gelen etkileşimleri renkli ve geniş bir yelpaze kapsamında oluşturarak sunmaktadır. Teknolojik kapsamda meydana gelen gelişmeler neticesinde insanlar bütün dünyayla iletişim sağlayabilmekte, bununla birlikte etki görmekte ve etki göstermektedirler. Bahsi geçen öğrenme alanı

kapsamında Sosyal Bilgiler dersinin verildiği tüm sınıf seviyelerinde öğrencilere mekân algılama, harita okuryazarlığı, sürekliliği algılama, değişimi algılama, çevre okuryazarlığı, araştırma becerilerinin edindirilmesi amaçlanmıştır. Öğrenciler bu alan kapsamında basitten karmaşığa, kendisinden çevreye, yakından uzağa yönelik olarak gittikçe daha girift bir yapıya ulaşan perspektifle kavuşturulmaktadır (MEB, 2018: 11).

3. ALTINCI SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI

6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilere toplumun farklı yönlerini anlama ve değerlendirme becerileri kazandırmayı amaçlayan kapsamlı bir programa sahiptir. Bunlar:

Birey ve Toplum: Bu kazanım, öğrencilere yardımseverlik, dayanışma ve birlik gibi değerleri kullanarak eleştirel düşünce geliştirme, kronoloji ve zamanı algılama becerilerin kazanımını sağlamaktadır. Bu kazanımda, toplumdaki sosyal rollerin süreç içerisindeki değişimleri değerlendirilmektedir. Tarihi, kültürel ve sosyal ilişkilerin toplumsal birliğin oluşumundaki görevleri ve etkilerinin görülmesini sağlar. Toplumdaki tarih, dil, din gibi kültür unsurları kazanım içerisinde incelenmektedir. Toplumların bir arada yaşam sürebilmek için kullandığı farklılıklara uyum gösterebilme teşvik edilirken, önyargılar sorgulanır. Toplumsal birliğin kurulmasında sosyal destek ve dayanışmanın teşvik edilmesinin önemi vurgulanmaktadır. Sorunlara yönelik çözümlerin özgürlük, sorumluluk ve haklar temelinde sunulmasının gerekliliği gösterilmektedir. Bu öğrenme alanında öğrenciler, sosyal rollerin zaman içindeki değişimini ve evrimini analiz ederler ve toplumun yapısını ve işleyişini etkileyen tarihsel, kültürel, ekonomik ve politik faktörleri incelerler. Öğrenciler, sosyal rollerin değişimine uyum sağlama, direnme veya alternatif roller üretme gibi farklı bireysel ve toplumsal tepkileri değerlendirirler (Yalçın, 2019: 225). Bu alan, öğrencilerin toplumsal değişim süreçlerini kavramsal olarak anlamalarına ve eleştirel olarak yorumlamalarına katkıda bulunmaktadır (MEB, 2018: 20).

Öğrenme alanlarında öğrenciler, sosyal, kültürel ve tarihsel bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki rolünü derinlemesine incelemektedir. Öğrenciler, farklı toplumların nasıl ortak değerler, normlar ve kurumlar geliştirdiğini, bunların nasıl değiştiğini ve devam ettiğini öğrenmektedir (Yiğittir ve Kaymakçı, 2012: 53). Ayrıca, toplumlar arasındaki etkileşimin kültürel çeşitliliği nasıl artırdığını veya azalttığını ve bunun toplumsal sorunlara nasıl katkıda bulunduğunu veya çözüm getirdiğini anlamaya

çalışmaktadır. Bu ders, öğrencilerin sosyolojik bakış açısıyla toplumsal gerçekliği yorumlamalarına yardımcı olmaktadır (MEB, 2018: 20).

Birey ve toplum öğrenme alanı içerisindeki “sosyal yardımlaşma ve dayanışma” konusunda, insanların birbirlerine destek olmaları, ihtiyaç sahiplerine yardım etmeleri ve toplumsal sorunlara çözüm bulmaları konuları aktarılmaktadır. Öğrencilere, sosyal yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine katılarak hem kendilerini hem de başkalarını geliştirmeleri için fırsat vermektedir. Bu faaliyetler sayesinde öğrenciler, toplumun farklı kesimleriyle tanışır, empati kurar, sorumluluk alır ve iş birliği yaparlar. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri, toplumsal birlikteliğin oluşmasına da katkı sağlamaktadır (Karadeniz vd., 2015: 567). Çünkü bu faaliyetler, insanların ortak değerlerini, kültürünü ve hedeflerini paylaşmalarını sağlamaktadır. Ayrıca bu faaliyetler, toplumda adalet, eşitlik ve hoşgörü gibi erdemleri pekiştirir. Böylece, toplumda güven, saygı ve sevgi ortamı oluşması sağlanmaktadır. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri, öğrencilerin hem bireysel hem de toplumsal gelişimine katkıda bulunan önemli bir eğitim aracı olmaktadır (MEB, 2018: 20).

“Çözüm ve Hak Temelli Yaklaşım” konusu, öğrencilerin sorunları nasıl ele alacaklarını öğrenmelerine yardımcı olan bir bölümdür. Bu yöntemde, öğrenciler sorunlara neden olan faktörleri analiz etmekte, çözüm önerileri geliştirmekte ve bunların hak, sorumluluk ve özgürlük açısından sonuçlarını değerlendirmektedir (Kaymakçı ve Er, 2013: 201). Bu sayede, demokratik değerleri kavramakta, eleştirel düşünmekte ve etik kararlar alabilmektedirler. Bu ders, öğrencilere bu öğretim yöntemini tanıtarak ve uygulayarak, konuyu daha ayrıntılı bir şekilde keşfetme ve anlama fırsatı sunmaktadır (MEB, 2018: 20).

Kültür ve Miras: Bu kazanım, öğrencilerin kültürel miraslara karşı dikkat ve duyarlılık geliştirilmesini sağlamayı hedeflemektedir. Kültürel miras unsurları, kronoloji ve zamanı algılama yeteneğinin öğrencilere kazandırılması hedeflenmektedir. Tarihte kurulan Türk devletlerinin kültürel, ekonomik, siyasi ve coğrafi özelliklerinden çıkarımlar yapılabilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamdaki bilgileri edinirken, yazıt ve destan gibi kaynakları öğrenmesi ve bu kaynaklardan yararlanmasının gerekliliği de aktarılmaktadır. İslamiyet’in neden olduğu değişimler ve ortaya çıkışı hakkında bilgilerin öğrencilere kazandırılması, Türklerin İslamiyet’i kabul etme süreci ve nedenleri hakkında bilgi verilmesi, Türklerin Anadolu’ya yerleşme nedenleri ve süreci hakkında bilgi kazandırılması, Tarihi süreçteki ticaret yollarının ekonomik, kültürel ve siyasi

çıkarımlarını fark etmeleri hedeflenmektedir. “*Türk Tarihi ve İslamiyet*” konusu, öğrencilere Türklerin kökeni, kültürü ve medeniyeti hakkında bilgiler vermektedir. Bu bölümün amacı, Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerini tarihsel bir perspektiften analiz etmek ve İslamiyet'in ortaya çıkışını, yayılışını ve Türklerin İslam dünyasına katkılarını değerlendirmektir (Demir ve Özyurt, 2021: 1260). Bu bölümde, Göktürk, Uygur, Karahanlı, Gazneli, Selçuklu, Harzemşah, Moğol, İlhanlı, Timur, Altın Orda ve Babür devletleri incelenmektedir. Ayrıca, İslamiyet'in temel inançları, ibadetleri, ahlakı ve hukuku anlatılmaktadır. Bölüm sonunda öğrenciler, Türk tarihi ve İslamiyet arasındaki ilişkiyi kavrayacak ve Türk-İslam medeniyetinin önemini fark edeceklerdir (MEB, 2018:20).

“*Coğrafya Bilgisi*” öğrencilere dünyanın ve Türkiye'nin coğrafi yapısını tanıtmayı amaçlamaktadır. Bu konu, öğrencilerin coğrafi konum, coğrafi bölgeler, iklim tipleri, yer şekilleri ve bitki örtüsü gibi temel coğrafi kavramları anlamalarına ve bunların insanlar ve çevre üzerindeki etkilerini değerlendirmelerine yardımcı olmaktadır (Yiğittir ve Kaymakçı, 2012: 56). Öğrencilerin coğrafi bilgi ve becerilerini geliştirmek, coğrafi sorunlara çözüm bulmak ve coğrafi farklılıkları takdir etmek için harita, grafik, fotoğraf ve diğer görsel araçları kullanmalarını sağlamaktadır (MEB, 2018:21).

İnsanlar, Yerler ve Çevreler: Bu kazanımda doğal çevreye duyarlılık, vatanseverlik, mekânı algılama, harita okuryazarlığı becerilerinin öğrencilere kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu kazanım içerisinde, öğrencilere konumları kullanarak Türkiye'nin, okyanusların ve kıtaların coğrafi konumunu tanımlama, iklim, ulaşım etkenlerinin farkına varma, Türkiye'nin fiziki coğrafya niteliklerinden yer şekilleri, bitki örtüsü ve iklim özelliklerini çıkararak değerlendirebilmeleri, Türkiye'nin beşeri coğrafya özelliklerini fark etmeleri ve çıkarım yapabilmeleri, dünyanın farklı bölgelerindeki insan hayatlarını değerlendirerek iklim özellikleri yönünde bilgi sağlayabilmeleri becerilerinin kazandırılması hedeflenmiştir. “*Ekonomi ve Çevre*”, Türkiye'nin ekonomik gelişmesi ve çevresel sürdürülebilirliği arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bu konu, öğrencilere Türkiye'nin ekonomik kaynaklarının neler olduğu, bu kaynakların nasıl kullanıldığı, hangi sektörlerin ekonomiye katkı sağladığı ve bunların çevreye olan etkileri hakkında bilgi vermektedir (Karaduman, 2015: 65). Ayrıca, bu konu, öğrencilere kaynakların bilinçli kullanımının hem ekonomik hem de çevresel açıdan neden önemli olduğunu, kaynakların verimli ve etkin bir şekilde yönetilmesinin nasıl sağlanabileceğini ve çevresel sorunların çözümü için hangi politika ve stratejilerin

uygulanabileceğini göstermektedir. Öğrencilerin ekonomi ve çevre arasındaki karmaşık ilişkiyi anlamalarına ve bu konuda eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır (MEB, 2018:21).

Bilim, Teknoloji ve Toplum: Bu öğrenme alanında bilimsel değerler ile araştırma ve yenilikçilik gibi yeteneklerin, sosyal bilimlerdeki bulgu ve çalışmalardan hareketle sosyal bilimlerin toplum yaşayışlarına etkisinin değerlendirilmesi, psikoloji, antropoloji, arkeoloji gibi bilimler hakkında bilgi edinerek bu bilimlerin sosyal bilimlerle bağlantısını açıklaması, teknolojik ve bilimsel gelişimlerin gelecekteki etkilerini değerlendirme, bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapabilme, patent ve telif hakları saklı olan ürünlerin kanuni olarak temin edilmesinin öğrencilere kazandırılması hedeflenmiştir.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim: Bu öğrenme alanında, ülke ekonomisine yönelik katkı ve vatandaşlık sorumluluğu adına vergilerin önemi ve gerekliliği öğrencilere gösterilmektedir. Ülke ekonomisinin gelişiminde nitelikli insan gücünün yerini fark etme, ilgi duyulan mesleklerin ülke ve dünya genelinde gerektirdiği özellikleri öğrenmenin öğrencilere kazandırılması hedeflenmektedir.

Etkin Vatandaşlık: Bu öğrenme alanında eleştirel düşüncenin eşitlik temelinde bulunması, dilin etkili, güzel ve doğru kullanımı ve politik okuryazarlık becerilerinin öğrencilere kazandırılması hedeflenmektedir. Öğrenme alanı kapsamında demokrasinin temel ilkeleri hakkında bilgi edinilmesi, ülke genelinde yasama, yürütme ve yargı kuvvetleri arasındaki bağlantının açıklanması, yönetimde karar alma sürecinde etkisi olan unsurları bilme, toplumsal yaşamda demokrasinin etkileri ve öneminin bilinmesi, sorumluluk ve hakların anayasal güvencede olduğunun kavranması ve açıklanması becerilerinin öğrencilere kazandırılması hedeflenmektedir.

“Demokrasi ve Vatandaşlık Bilinci” konusu, öğrencileri demokratik bir toplumda yaşamının önemini ve gerekliliğini kavramaya yönlendirmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesini, anayasal düzenini ve siyasi sisteminin işleyişini anlatmakta ve aynı zamanda, vatandaşlık hakları ve sorumlulukları ile ilgili bilgi vererek öğrencilerin bu konuda duyarlı ve aktif olmalarını sağlamaktadır (Başaran, 2007: 52).

Küresel Bağlantılar: Bu öğrenme alanında eleştirel düşünme ve kültürel miras arasındaki bağlantının değerlendirilmesi becerisinin öğrencilere kazandırılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda öğrencilere ülke ve ülkenin ekonomik, siyasi, sosyal ve

kültürel ilişkilerinin değerlendirilmesi, ülkenin diğer ülkelerle ekonomik bağlantılarının değerlendirilmesi, ülkenin ekonomik, askeri, siyasi ve kültürel niteliklerine göre üstlendiği küresel rollerin değerlendirilmesi, popüler kültürün ülke genelindeki kültüre etkilerinin değerlendirilmesi hususunda bilgi verilmekte ve eleştirel düşünme becerisinin geliştirilmesi hedeflenmektedir (MEB, 2018: 19-21).

“*Kültürel ve Uluslararası İlişkiler*” konusu, Türkiye'nin kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerinin ulusal ve uluslararası bağlamda nasıl şekillendiğini ve geliştiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Konu, kültürel çeşitlilik, kimlik, medeniyet, küreselleşme, bölgeselleşme, güvenlik, insan hakları, demokrasi, kalkınma gibi kavramları ele alarak Türkiye'nin kültürel ve uluslararası ilişkilerinin temel dinamiklerini ve sorunlarını tartışmaktadır (Demir ve Özyurt, 2021: 1263). Konu, öğrencilere Türkiye'nin kültürel ve uluslararası ilişkilerine ilişkin teorik ve pratik bilgiler kazandırmayı hedeflemektedir (MEB, 2018: 21).

6. sınıf öğretim programı, öğrencilerin toplumun çeşitli yönlerini kavramalarına, analiz etmelerine ve toplumsal uyum içinde görevlerini yerine getirmelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Öğrenciler, tarih, coğrafya, kültür, ekonomi ve demokrasi gibi konular hakkında bilgi edinmek için çeşitli kaynaklar ve yöntemler kullanmaktadırlar. Bu program, öğrencilerin eleştirel düşünme, araştırma, iletişim ve problem çözme gibi becerilerini geliştirmek için hazırlanmıştır.

4. SOSYAL BİLGİLERDE COĞRAFYA

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumla bütünleşmesine, yaşadığı dünyayı anlamasına ve kendini geliştirmesine yardımcı olan çok yönlü bir alan olarak tanımlanmaktadır. Bu alanda yer alan disiplinlerden biri de coğrafyadır. Coğrafya, insanların doğal çevreyle olan etkileşimini, çevrenin insan hayatını nasıl şekillendirdiğini ve insanların çevreye nasıl müdahale ettiklerini incelemektedir. Coğrafya sayesinde bireyler, yaşadıkları yerin özelliklerini, kültürel ve ekonomik farklılıklarını, doğal kaynaklarının değerini ve sürdürülebilirliğini öğrenmektedirler. Ayrıca Coğrafya, bireylerin başka ülke ve bölgeler hakkında bilgi sahibi olmalarını, küresel sorunlara duyarlı olmalarını ve farklı kültürleri tanımlarını sağlamaktadır (Sözer, 1998: 1).

Coğrafya, insanların yaşadıkları yerleri, çevrelerini ve bunların nasıl değiştiğini inceleyen bir sosyal bilim dalıdır. Coğrafya, Sosyal Bilgiler dersinin içeriğinde önemli bir yere sahiptir çünkü insanların kültür, ekonomi, siyaset ve küresel ilişkilerini etkileyen

birçok faktörü açıklar. Coğrafya, insanların yer ve çevre ile olan ilişkilerini anlamalarına, coğrafi beceriler geliştirmelerine ve coğrafi bakış açısı kazanmalarına yardımcı olur. Coğrafya, aynı zamanda insanların karşılaştıkları sorunlara çözüm bulmalarına ve sürdürülebilir bir gelecek için kararlar almalarına da katkıda bulunmaktadır.

Coğrafya, Sosyal Bilgiler içinde yer alan ve insan yaşamını doğrudan etkileyen bir bilim dalıdır. Tarih, vatandaşlık, ekonomi gibi diğer disiplinlerle sıkı bir ilişki içinde olan coğrafya, insanların yaşadıkları yerlerin özelliklerini, doğal kaynaklarını, iklim koşullarını, nüfus dağılımını, kültürel çeşitliliğini ve ekonomik faaliyetlerini incelemektedir. Coğrafya, insanların doğayla olan etkileşimini ve doğanın insanlar üzerindeki etkisini anlamamızı sağlamaktadır. Bu nedenle coğrafya, insanlık için diğer disiplinlerden ayrı bir önem taşımaktadır. Coğrafya, Sosyal Bilgiler dersinin temel disiplinlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ayrıca insanların ve toplumların geçmişten günümüze nasıl değiştiğini, yaşadıkları yerlerin özelliklerini, hak ve sorumluluklarını, ekonomik ve kültürel etkileşimlerini anlamaya yönelik bir derstir. Bu ders, sosyal bilimlerin farklı alanlarından yararlanarak, öğrencilere çok yönlü bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamaktadır. 2006-2007 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlayan 6. sınıf Sosyal Bilgiler programında, coğrafya, tarih, vatandaşlık gibi disiplinler arasında bağlantılar kurularak, bütüncül bir yaklaşımla konular işlenmektedir. Bu şekilde, öğrenciler hem bilgi hem de beceri kazanmakta, değerler geliştirmekte ve Sosyal Bilgilerin temel kavramlarını özümsemektedir (Seefeldt, 1989: 186).

Sosyal Bilgiler dersinin içeriği, sosyal bilimlerle ilgili olduğu için, Sosyal Bilgiler ile sosyal bilimler arasında çoğunlukla bir ilişki vardır. Bu ilişki, Sosyal bilgilerin hem bilimsel hem de eğitsel bir alan olarak tanımlanmasını sağlar. Sosyal Bilgiler, sosyal bilimlerin temel kavram, kuram ve yöntemlerini öğrencilere aktarırken, aynı zamanda onların sosyal gerçeklikleri anlamalarına ve değerlendirmelerine yardımcı olur. Sosyal Bilgiler öğretimi, sosyal bilimlerin sunduğu bilgi ve becerileri, öğrencilerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları sorunlara çözüm bulmaları için kullanmalarını amaçlar. Bu nedenle, Sosyal Bilgiler öğretiminde içeriğin seçimi ve sunumu, sosyal bilimlerin disiplinler arası yaklaşımına uygun olması gerekmektedir (Erden, Tarihsiz).

Coğrafya, Sosyal Bilimlerin ve Sosyal Bilgilerin önemli bir parçasıdır. Coğrafya, bir bilim dalı olarak, insanların yaşadıkları ve değiştirmek istedikleri dünyanın farklı yönlerini anlamaya ve açıklamaya çalışır. Coğrafya, dünyanın fiziksel, kültürel,

ekonomik ve politik özelliklerini inceleyerek, insanların dünyayla olan ilişkilerini ortaya koyar (Doğanay, 1993).

Sosyal Bilgiler dersi ve Coğrafyanın temelini insanlar oluşturur. İnsan, yaşadığı çevreyi tanımak, anlamak ve değiştirmek için sosyal bilimlerin ve coğrafyanın sunduğu bilgilerden yararlanmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi, insanın doğal ve kültürel çevresiyle olan ilişkisini inceleyen bir disiplindir. Coğrafya ise, insanın yaşadığı yerin fiziki özelliklerini, iklimini, bitki örtüsünü, nüfusunu, ekonomik faaliyetlerini ve kültürel özelliklerini araştıran bir bilim dalıdır. Bu iki ders arasında yakın bir bağlantı vardır. Sosyal Bilgiler dersinde öğrenilen bilgiler, coğrafya dersinde daha ayrıntılı olarak ele alınır. Coğrafya dersinde öğrenilen bilgiler ise, Sosyal Bilgiler dersinde daha geniş bir perspektifte değerlendirilir. Bu şekilde hem Sosyal Bilgiler hem de coğrafya dersleri, insanın çevresiyle olan etkileşimini anlamasına ve geliştirmesine katkı sağlamaktadır (Baydil, 2003).

Coğrafya, insanın doğal çevresiyle olan etkileşimini incelemektedir. Bu etkileşim hem insanın doğayı nasıl değiştirdiği hem de doğanın insanın yaşamını nasıl etkilediği şeklinde olabilmektedir. Coğrafya içinde yer alan alt disiplinler, bu etkileşimi farklı ölçeklerde, farklı yöntemlerle ve farklı konulara odaklanarak araştırırlar. Örneğin, fiziki coğrafya doğal süreçleri ve bunların sonuçlarını; beşerî coğrafya ise insan topluluklarının kültürel, ekonomik, siyasi ve demografik özelliklerini ele alır. Coğrafyanın amacı, insanla doğa arasındaki ilişkinin karmaşıklığını anlamak ve bu ilişkinin gelecekte nasıl gelişeceğini tahmin etmektir (Şahin, 2003).

İnsan ve doğa arasındaki etkileşim, gezegenimizin tarihinde önemli bir rol oynamış ve insanların yaşam biçimlerini, kültürlerini ve gelişimlerini şekillendirmiştir. Doğa, insanlara hem kaynaklar hem de tehlikeler sunmuş, insanlar da doğayı hem korumuş hem de değiştirmişlerdir. Bu karmaşık ilişkiyi anlamak için Coğrafya, insan ve doğa arasındaki bağlantıları, süreçleri ve sonuçları inceleyen bir bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır (İzbirak, 1993).

Ülkelerin rekabet gücünü artırmak için çevrelerindeki ülkelerle ilişkilerini geliştirmeleri önemlidir. Bu ilişkiler, coğrafi, ekonomik, kültürel gibi farklı alanlarda olmaktadır. Ülkeler hem benzerliklerini hem de farklılıklarını tanıyarak birbirlerinden öğrenebilir ve işbirliği yapabilirler. Bu yüzden ilköğretimde öğrencilere kendi yaşadıkları yerden başlayarak, ülke ve dünya coğrafyasını öğretmek gerekmektedir. Böylece

öğrenciler, kendi kültürlerini ve değerlerini korurken, diğer kültürleri ve değerleri de saygı duyacak bilinçli bireyler olabilirler.

Coğrafya, yeryüzünün fiziki ve beşerî özelliklerini, bunların oluşumunu, dağılışını ve etkileşimlerini inceleyen bir bilim dalıdır. Coğrafyanın araştırdığı konular çok çeşitli ve karmaşıktır. Bu konular, sadece Coğrafya 'ya özgü değildir; Hava durumu, Yer şekilleri, Su kaynakları, Bitki örtüsü, Nüfus gibi birçok farklı bilim alanının da ilgi alanına girmektedir. Bu nedenle, Coğrafyanın alt dalları Meteoroloji, Jeoloji, Hidroloji, Botanik, Jeomorfoloji gibi bilimlerle yakından ilişkilidir. Coğrafyanın geniş ve kapsamlı bir araştırma alanı bulunmaktadır (Erinç, 1984: 12).

Coğrafya, doğal ve beşerî olayların mekânsal dağılımını, etkileşimini ve değişimini inceleyen bir bilim dalıdır. Coğrafya içerisinde yer alan bu disiplinlerin her birisi farklı araştırma ve inceleme yöntemleri uygulayarak çeşitli sonuçlar elde edilmektedir. Bu sonuçlar birbirleriyle ilişkilendirilerek bütünleştirildiğinde ortaya coğrafi bilgi çıkmaktadır. Coğrafi bilgi, insanların yaşadıkları çevreyi anlamalarına, sorunları tespit etmelerine ve çözümler üretmelerine yardımcı olmaktadır. Coğrafya hem doğal hem de beşerî sistemleri kapsayan çok yönlü ve disiplinler arası bir bilimdir (Sönmez, 1994: 26).

2006-2007 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, altıncı ve yedinci sınıflar için toplam 15 ünite içermektedir. Bu üniteler, öğrencilerin sosyal bilimler alanındaki temel kavram, beceri ve değerleri kazanmalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Altıncı sınıf üniteleri şunlardır: Sosyal Bilgiler Öğreniyorum (Sosyal bilgilerin tanımı, yöntemleri ve kaynakları), Yeryüzünde Yaşam (Coğrafya, iklim, yer şekilleri ve insan etkileşimi), Ülkemizin Kaynakları (Doğal, beşerî ve kültürel kaynaklar), Ülkemiz ve Dünya (ülkemizin coğrafi konumu, komşuları ve küresel ilişkileri), İpek Yolunda Türkler (Türklerin tarih boyunca göçleri, kültürleri ve uygarlıkları), Demokrasinin Serüveni (Demokrasinin tanımı, tarihi gelişimi ve temel ilkeleri), Elektronik Yüzyıl (Bilgi toplumu, iletişim teknolojileri ve etik sorunlar) (MEB, 2005).

Yedinci sınıf üniteleri ise şunlardır: İletişim ve İnsan İlişkileri (İletişimin tanımı, türleri, araçları ve etkili iletişim becerileri), Ülkemizde Nüfus (Nüfusun tanımı, özellikleri, dağılımı ve sorunları), Türk Tarihinde Yolculuk (Türk tarihinin önemli dönemleri, olayları ve kişileri), Ekonomi ve Sosyal Hayat (Ekonominin tanımı, temel kavramları, sistemleri ve ülkemizin ekonomik durumu), Zaman İçinde Bilim (Bilimin

tanımı, yöntemi, tarihi gelişimi ve önemli bilim insanları), Bir Arada Olmak İçin (Toplumun tanımı, özellikleri, kuralları ve toplumsal dayanışma), Yaşayan Demokrasi (Demokratik haklar, sorumluluklar, katılım yolları ve demokratik kurumlar), Ülkeler Arası Köprüler (uluslararası ilişkilerin tanımı, önemi, türleri ve kuruluşları) (MEB, 2018: 8).

Yeni Sosyal Bilgiler programında, öğrencilerin sadece bilgiyi ezberlemeleri veya yazılı kaynaklardan aktarmaları yerine, öğrenme sürecine aktif olarak katılmaları ve problemleri çözme becerilerini geliştirmeleri beklenmektedir. Bu nedenle, ölçme ve değerlendirme yöntemleri de bu hedeflere uygun olarak tasarlanmıştır. Öğrencilerin düşünme, yaratıcılık, eleştirel bakış açısı, iş birliği gibi becerilerini ölçen ve değerlendiren yaklaşımlar kullanılmaktadır. Bu yaklaşımlar, Sosyal Bilgiler programının genel amaçlarına ve iyi bir vatandaş olma niteliklerine de katkı sağlamaktadır (MEB, 2018: 4).

Sosyal Bilgiler programının değerlendirme yaklaşımı, öğrencilere aşağıdaki becerileri kazandırmayı amaçlamaktadır:

- Okuduğunu anlama, eleştirme ve yorumlama yetenekleri geliştirme,
- Bilgi toplama, analiz etme ve sonuca ulaşma becerilerini artırma,
- Grafik veya tablo halinde verilen bilgilerden çıkarımlar yapabilme yeteneğini güçlendirme,
- Gözlem yapma ve gözlemlerden çıkan sonuçlara ulaşma yeteneklerini destekleme,
- Günlük yaşamda karşılaşılan problemleri etkili bir şekilde çözebilme,
- Araştırma yapma becerilerini geliştirme,
- Öğrenilen bilgileri gerçek yaşamla ilişkilendirme yeteneğini pekiştirme.

Öğretmenler, öğrencilerin bilgiyi nasıl yapılandırdıklarını değerlendirmek için çeşitli araç ve yöntemler kullanırlar. Bu araç ve yöntemler arasında gözlem, performans ödevleri, görüşmeler, öz değerlendirme formları, öğrenci ürün dosyaları, projeler ve posterler sayılabilir. Öğretmenler, bu araç ve yöntemleri öğrenme-öğretme süreci içinde uygun zamanlarda ve amaçlara uygun olarak uygularlar. Öğretmenler, ayrıca, öğrencilerin ürünlerini değerlendirmek için dereceli puanlama anahtarı gibi kriterlere dayalı değerlendirme yöntemlerinden yararlanırlar. Böylece, öğrencilerin güçlü ve

geliştirilmesi gereken yönlerini belirleyebilir, geri bildirim sağlayabilir ve öğrencilerin kendilerini değerlendirmelerine yardımcı olabilirler (MEB, 2018: 6).

Coğrafya, Sosyal Bilgiler dersinin önemli bir parçasıdır. Coğrafya öğretimi, öğrencilere çevreleriyle ilgili bilgi, beceri ve tutum kazandırır. Coğrafya öğretimi, öğrencilerin kültürel, ekonomik ve siyasi açılardan farklı toplumları tanımalarına ve anlamalarına yardımcı olur. Coğrafya öğretimi, öğrencilerin küresel sorunlara duyarlı ve sorumlu vatandaşlar olarak katkıda bulunmalarını sağlar. Bu bağlamda, coğrafya öğretimine Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yeterli zaman, kaynak ve yöntem ayrılması gerekmektedir. Geleneksel öğretimde Sosyal Bilgileri oluşturan üç disiplin arasında coğrafya da bulunmaktadır. 2018 SBDÖP’de 7 öğrenme alanının içeriği ve kapsamı belirtilmiştir. Buna göre “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*” öğrenme alanının coğrafya’nın alanında bulunduğu görülmektedir (MEB, 2018: 9). Fakat programda, “*Küresel Bağlantılar*” ve “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” öğrenme alanlarında da coğrafya kapsamında çok sayıda kazanımın bulunduğu dikkat çekmektedir. SBDÖP, disiplinler arası yapıda olmasından, farklı öğrenme alanlarındaki bazı kazanımların coğrafya ile ortaklık göstermesi muhtemeldir.

2018 SBDÖP içerisinde coğrafyanın kazanımlarıyla doğrudan bağlantılı olan iki amacın belirgin hale geldiği görülebilmektedir (5. Ve 6. maddeler). İlk amaç, içerisinde bulunulan dünyanın genel coğrafi niteliklerini bilerek insan ve çevre arasında kurulan iletişim ve etkileşimleri kavramaları ve mekânı anlama yeteneklerini geliştirmeleri olmaktadır. İkinci amaç ise doğal kaynakların ve doğal çevrenin kısıtlı olduğunun bilincinde olarak çevre duyarlılığıyla kaynakların kullanmaya ve korumaya çalışmalarıdır. İkinci amaç, doğal kaynakların sürdürülebilir hale getirilmesini de amaç olarak içerisinde barındırmaktadır (MEB, 2018: 8). Bu kapsamda programda ilk amaç ile öğrencilerin genel coğrafya da yeterlik kazanmaları hedeflenirken, ikinci amaç ile sürdürülebilir yapıda çevrenin oluşturulması ve korunması bulunmaktadır.

“*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*” öğrenme alanında bulunan içerik değerlendirildiğinde, öğrencilerin “*mekân ve insan*” bağlantısını anlaması için değer, beceri ve bilgilerin kazandırılmasının hedeflendiği dikkat çekmektedir. Bu öğrenme alanında, kişinin çevresi ile kurduğu etkileşim, küresel hale gelen dünyada, daha geniş alanlarda insan iletişimlerini sağlanması, kullanılan alanın sunduğu özelliklerin bilincinde olunması gibi temel hedefler de bulunmaktadır. Öğrenme alanı içerisinde öğrencilere

çevre okuryazarlığı, mekânı algılama, harita okuryazarlığı ve gözlem gibi coğrafi yeteneklerin de edindirilmesi hedeflenmektedir (MEB, 2018: 9).

5. SOSYAL BİLGİLERDE COĞRAFYA EĞİTİMİ

19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan dönemde, eğitimde davranışçı bir anlayış olduğu bilinmektedir. Bu dönemde eğitimdeki temel fikir, öğrencilerin bilgiyi pasif bir şekilde alması ve öğrenme sürecinin dışsal faktörler tarafından yönlendirilmesi gerektiği düşüncesine dayanmaktaydı. Davranışçı yaklaşım, öğrenmeyi gözlemlenebilir davranışlarla ölçülebilir sonuçlara odaklanan bir perspektifi yansıtmaktaydı. Ancak, bu dönemdeki bazı gelişmeler ve değişen beklentiler, eğitim alanında yeni yaklaşımların önem kazanmasına neden olmuştur. Davranışçı anlayışın yerini yapısalcı, yapılandırmacı, kognitif ve öğrenci merkezli yaklaşımlar gibi daha esnek ve öğrenci odaklı perspektifler almıştır. Bu değişimler, eğitim alanında daha etkili ve anlamlı öğrenme deneyimleri sağlamayı amaçlamış ve öğrencilerin düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirmeyi hedeflemiştir (Parker, 2005: 46).

Yapılandırmacılık; öğrenmenin, bireyin kendi zihninde aktif olarak gerçekleştirdiği bir süreç olduğunu savunan bir öğrenme kuramıdır. Yapılandırmacılık, bireyin çevresiyle etkileşimi sırasında yaşadığı deneyimlerden anlam çıkarmaya çalıştığını, bilgiyi kendisinin inşa ettiğini ve önceden sahip olduğu bilgilerle yeni bilgileri ilişkilendirdiğini varsayar.

Yapılandırmacılık, 20. yüzyılın ikinci yarısında eğitimde etkili olmaya başlayan bir yaklaşımdır. Öğrencilerin bilgiyi kendi başlarına inşa edebilmeleri için, öğrenme sürecinde pasif değil aktif olmaları şarttır. Öğrencilerin ders içinde etkin rol almaları, öğretmenin onlara yol göstermesiyle mümkün olur. Öğretmen, dersi planlarken ve yürütürken, öğrencilerin aktif öğrenmelerini sağlayacak ilkeleri dikkate almalıdır (Fidan ve Duman, 2014: 145). Aktif öğrenmeyi şöyle tanımlamıştır: “*Öğrenenin, öğrenme sürecinin sorumluluğunu üstlendiği, öğrenme sürecinin farklı yönleriyle ilgili karar verme ve kendini yönetme imkânlarının tanındığı ve öğrenenin öğrenirken zihinsel becerilerini kullanmaya zorlandığı bir öğrenme sürecidir*”. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi, öğrencinin öğrenme sürecine etkin bir şekilde dahil olması, kararlar vermesi ve sorumluluk duyması gerekir. Öğretmenin yapması gereken ise, öğrenciye bu ortamı sunarak, öğrencilerin zihinsel olarak aktif olabilecekleri öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaktır. Yani, öğretmen dersi kendisi işlemeyen, işlenmesine rehberlik eden kişidir.

Sosyal Bilgiler içindeki coğrafya eğitimi, öğrencilere coğrafi konuları anlamaları ve değerlendirmeleri için birçok önemli amacı taşır. Coğrafya öğretiminin temel amaçları arasında şunlar bulunur (Şahin, 1998: 27):

Yurt Sevgisi ve Yurt Savunması: Kavramsal olarak öğretimi, öğrencilerin yurtlarını savunması ve yurdunu sevmesi yönünde hissettiği duyguları alevlendirmek adına önemli bir araç olarak hizmet etmektedir. Coğrafya öğretimiyle beraber öğrenciler de içerisinde yaşam sürdürdükleri ülkenin fiziksel coğrafyasına ek olarak ekonomik ve beşerî coğrafyasına dair bilgileri kazanarak, coğrafi bilgiler kapsamında meydana gelen değişimleri, sorunları ve zenginliklerin farkına varmaktadır. Bu sayede, içerisinde yaşadığı toplum ve ülke yönünde bağlılık ve sorumluluk duyguları gelişmektedir. Ek olarak, coğrafya öğretimi yaşam sürülen ülkenin küresel kapsamdaki stratejik durumunu, jeopolitik önemini ve ülke dışından gelebilecek risk ve tehditler karşısında savunma kuvvetini denetlemelerine imkân vermektedir. Bu durum da öğrenciler temelinde yurt savunmasının önemi ve gerekliliğinin anlaşılmasına destek sağlamaktadır (Ünlü, Üçışık ve Özey, 2002: 14).

Çevre Bilinci: Çevre bilinci yönünde sağlanan öğretim, öğrencilerin çevresinde meydana gelen olaylara ne şekilde tepki göstereceği ve uyum sağlayabileceğini, meydana gelen olayların kendilerini ve çevrelerini ne şekilde etkilediğini kavramasını sağlamaktadır. Bu alanda eğitim alan coğrafya öğrencileri, bölgesel ve küresel kapsamda çevresel yönde meydana gelen değişimleri denetlemek ve değerlendirmek adına gerekli materyallere sahip olmalıdırlar. Çevre bilinci, öğrencilere küresel yükümlülük hissi ve sürdürülebilir kalkınma adına gerekli olan yetenekleri edindirme hedefi gütmektedir (Selanikyay, 2010: 78).

Kültürel Farkındalık: toplum içinde kültürel kapsamdaki etkileşim ve çeşitlilikleri kavramak adına önemli görevler üstlenen bir araç olmaktadır. Bahsi geçen eğitim öğrencilere çeşitli kültürleri, kültürler içerisinde yaşam süren dilleri ve hayatı yaşayış biçimlerini keşfetmeleri adına imkân vermektedir. Bu yolla, öğrenciler içerisinde yaşam sürdürdüğü toplumun kendi kimliğini ve kültürünü görece iyi şekilde kavrayabilmekte, farklı kültürlerle etkileşim içinde olabilir ve empati becerisi geliştirebilir, küresel yönde vatandaşlık bilinci geliştirebilmektedirler. Kültürel farkındalık eğitimi, ek olarak öğrencilere dünyanın fiziki ve beşerî yöndeki niteliklerini, bahsi geçen niteliklerin değişim şekillerini ve birbirleri arasında hangi yollarla etkileşim içerisinde bulduklarını aktarmaktadır. Bu sayede, öğrenciler dünyanın çeşitli ve karmaşık yapısını daya iyi

anlayabilir, meydana gelen sorunlar karşısında duyarlılık gösterebilir ve sürdürülebilir yapıdaki sistemler ve gelecek hakkında sorumluluk geliştirebilmektedirler (Dündar ve Kazık, 2023: 146).

Ülke Yönetimine Katkı: Coğrafi kapsamda bulunan bilgiler, ülke yönetimine dair faydaları bulunan ve öğrencilerin bu yönde bilgi edinmesini sağlayan önemli bir araç olmaktadır. Ülke yönetimi, coğrafi yöndeki bilgilerin etkin şekilde kullanımıyla politika ve düzenleme sağlama aşamalarında görece verimli ve etkin kararlar alınmasına fayda sağlamaktadır. Coğrafi bilgiler, tabii kaynakların etkin şekilde kullanımı, kentsel yöndeki alt yapı hizmetleri ve gelişim benzeri alanlar kapsamında ülke yönetiminin stratejisini ve perspektifini geliştirmesi hususunda destek sağlamaktadır. Coğrafi bilgiler, ülke yönetimi kapsamında varlık gösteren amaçlara doğru ve başarılı şekilde ulaşılması hususunda ve ülkenin doğrusal ve dolaylı gelişiminde etkinlik göstermektedir (Deveci ve Ay, 2014: 26).

Sosyal Bilinç Geliştirme: Sosyal kapsamda bilinç geliştirme öğrencilerin toplumsal yöndeki ve coğrafi öğretim kapsamında meydana gelen problemleri algılamalarına destek sağlamaktadır. Toplumsal yönde bilinç geliştiren öğrencilerin, sorumlu yurttaşlar olarak toplum kapsamında aktif şekilde bulunmalarına destek sağlamaktadır. Bu yönde eğitim alan öğrencilere siyaset, ekonomi, kültür ve çevre benzeri çeşitli alanlar içerisinde toplumsal problemlerin sebepleri ve sonuçlarını değerlendirme yeteneği edindirilmektedir. Bahsi geçen yetenek, öğrencilerin toplumsal yöndeki problemler karşısında eleştirel bakış, empati ve duyarlılık kazanmasına imkân vermektedir (Gezer, 2016: 43).

İş birliği ve Küresel Bağlantılar: Küresel bağlantılar ve iş birliği, dünya kapsamında önem kazanarak gelişim gösteren bir hususu temsil etmektedir. Bahsi geçen konu kapsamında küresel yöndeki bağlantıların kavranması ve uluslararası kapsamda meydana getirilen iş birliği yönünde bilinç kazanımını sağlamayı hedeflemektedir. Öğrencilere çeşitli toplum ve ülkeler arasında meydana getirilen bağlantıları değerlendirme imkânı verilmektedir. Böylece, öğrenciler kültürel yönde toplumlar arasında bulunan farklılıkları, küresel kapsamda etkileri bulunan problemleri, uluslararası fonksiyonları bulunan kuruluşları ve iş birliği imkânlarını kavrama ve inceleme yetenekleri geliştirebilmektedir. Küresel bağlantılar ve iş birlikleri, öğrencilerin gerek toplumsal gerekse bireysel eviyede küresel yönde vatandaşlık bilinci edinmelerine destek sağlamaktadır (Dere ve Uçar, 2020: 215).

Coğrafya eğitimi, bu yönde eğitim alan öğrencilere küresel kapsamda meydana gelen problemleri kavrama, çevresel yönde sürdürülebilirliğe destek verme ve toplumsal kapsamda kendisinden beklenen sorumlulukları başarılı şekilde sağlama yeteneklerini edindirmeyi hedeflemektedir. Bundan dolayı, coğrafya dersleri yalnızca coğrafi yöndeki hususları aktarmakla kalmamakta, ek olarak öğrenciler adına çevre koruma, kültürel çeşitlilik ve toplumsal değerler hususunda bilinç geliştirmeyi hedeflemektedir (Özkaral, 2019: 11).

İKİNCİ BÖLÜM

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1. YURT İÇİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Işık (2001)'in “*İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı'nın Sınıf Ortamında Öğretilmesinde Karşılaşılan Güçlüklerle İlgili Uzman, Müfettiş ve Öğretmen Görüşleri*” isimli araştırması içerisinde, meydana gelen sorunların ders araç ve gereçlerinden, zamandan, ders kitaplarından, öğretmenlerden ve programdan kaynaklanan sorunlar olduğu sonucuna ulaşılmış, Sosyal Bilgiler ders kitapları ve ders kapsamında kullanım gören araçlara ek olarak zaman ve konu uygunluğunun yetersiz şekilde bulunduğu sonucu elde edilmiştir. Bu kapsamda düzenlemelerin yapılması önerilmiştir.

Koroğlu (2006) tarafından meydana getirilen araştırma içerisinde “*İlköğretim I. Kademe 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretimi ile İlgili Sorunlar*” isimli araştırmasında Sosyal Bilgiler öğretim programı içerisinde öğrenme alanlarının sayısal olarak fazla olduğu ve öğrenme alanlarının ders içerisinde öğretme ve uygulama zamanının yetersiz bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tahiroğlu (2006) “*İlköğretim Okullarının İkinci Kademesinde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Güçlükler*” isimli çalışması içerisinde, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ilköğretimin ikinci kademesinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ders kapsamında karşılaştıkları güçlükler değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, eğitim olarak mezun oldukları eğitim kurumlarından yeterli düzeyde eğitim görmedikleri sonucu elde edilmiştir. Araştırma kapsamında öğretmenlerin ders içerisinde araç ve gereç kullanma hususunda ve araç-gereçleri sağlama noktasında güçlük yaşadıkları belirlenmiştir. Disiplinsiz şekilde bulunan öğrenci tutumlarından meydana gelen sorunlara, öğretmenlerin hizmet içi kurslara yeterli miktarda katılım göstermemeleri, fiziki yönde bulunan koşulların olumsuzluğu, sosyo-ekonomik kapsamdaki durumlardan meydana gelen problemlerin varlığı araştırma kapsamında gösterilmiştir.

Atbaşı (2007) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü kapsamında verilen “*II. Kademe Sosyal bilgiler dersinin Öğretimi ve Öğretiminde Yaşanan Güçlükler*” isimli araştırması içerisine Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yoğunluğunun işlenmesi planlanan ünite ve konuları dersler için fazla buldukları, bu durum karşısında sürenin yeterli bulunmadığı ve konu anlatımlarının ders süresine yetmediğini veya yüzeysel şekilde

anlatarak geçirdiklerini belirlemiştir. Ek olarak araştırma içerisinde, Sosyal Bilgiler müfredatının büyük çaplı sorunları bulunduğunu belirtmektedir.

Akdeniz (2008)'in meydana getirdiği, “6. Sınıf Sosyal Bilgiler Yeni Ders Programının Uygulanmasında Karşılaşılan Güçlükler” isimli araştırması içerisinde öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler programlarını kolaylıkla kabullendiklerini belirlemiştir. Bahsi geçen programın uygulanması hususunda zaman yetersizliğiyle alakalı okullarda bulunan fiziki niteliklerin yeterli düzeyde bulunmadığı, ders kapsamındaki performans ve verimlilik miktarında düşüşlerdeki temel nedenler olduğu gösterilmiştir.

Yağcı (2008) tarafından “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eleştirel Düşünme: İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretiminde, Öğretmenlerin Eleştirel Düşünme Becerilerini Geliştirmek İçin Uyguladıkları Etkinliklerin Değerlendirilmesi” adlı çalışmada meydana getirilen araştırma içerisinde öğrencilerin hazır bulunuş durumlarının dersler kapsamında yeterli düzeyde bulunmadığı belirlenmişti. Çalışma içerisinde çevreyle etkileşim ve kültürel uygulama miktarının düşük seviyede bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ders kapsamında kullanım gören araçların eksik olduğu ve derslerde yapılan etkinlikleri olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Dersler kapsamında meydana getirilen etkinliklerin öğrencilerin seviyelerine uygun şekilde bulunmadığı saptanmış ve bu yönde düzenlenmesinin gerekliliği belirtilmiştir.

Fettahoğlu (2011) tarafından meydana getirilen “7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” isimli çalışma içerisinde genel olarak katılımcı durumunda bulunan öğretmenlerin programı ve kapsamını beğendikleri, programın öğrencilerin beklenti ve ilgi alanlarına yönelik oluşturulduğunu bundan kaynaklı olarak uygulama sürecinde büyük çaplı sorunların meydana geleceğini düşünmedikleri belirtilmiştir. Çalışma kapsamında katılımcı durumundaki kişilerin, ülke genelindeki okul olanakları, okulların varlık gösterdikleri çevrenin sosyo-ekonomik durumu ve öğrenci velilerinin eğitim seviyelerinin programın aktif şekilde uygulanması hususunda etki gösterebileceğini aktardıkları belirtilmiştir. Çalışma kapsamında meydana getirilen programın uygulanabilirlik durumunun yüksek oranda okullarda bulunan fiziki duruma, okulların varlık gösterdiği çevrenin sosyo-ekonomik koşulları, okulların teknolojik yöndeki olanakları ve öğretmenlere bağlı şekilde bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gürel (2017) tarafından yapılan araştırmada 2017 Sosyal Bilgiler öğretim programının 2004 yılı öğretim programı ve 2015 yılı öğretim programıyla kıyaslanması hedeflenmiştir. Araştırmada doküman analizi tekniğinden faydalanılmıştır. Araştırmada veri kaynağı 2004 ve 2015 Sosyal Bilgiler öğretim programına ek olarak 2017 taslak öğretim programından yararlanılmıştır. İncelenen programlar, ölçme ve değerlendirme perspektifleri, temel beceriler, programın temel felsefesi, değerler, kazanım ve içerik yönünden değerlendirilmiştir. Araştırmadan sağlanan verilere göre 2017 yılı taslak programında bulunan sosyal bilgilerin hedef ve perspektifleri değerlendirildiğinde hedefler açısından 2004 öğretim programıyla aynılık göstermiştir. Ek olarak Sosyal Bilgiler yönündeki perspektiflerinin “*sosyal bilim olarak Sosyal Bilgiler*” seviyesinde bulunduğu görülmüştür. 2017 taslak öğretim programında bulunan öğrenme alanlarının sayısal miktarı azaltılmış ya da isimleri değiştirilerek güncel ifadeler kullanıldığı tespit edilmiştir. Öğrenme alanlarının coğrafya, tarih benzeri disiplinler çevresinde geliştirildiği, kazanımlarınsa disiplinler arası perspektifle verilmeyip alakalı bulunduğu disiplinle sınırlı bulunduğu belirlenmiştir. 2017 taslak öğretim programında bulunan becerilerin bir bölümünün günümüz gereklerine yönelik yenilediği, bir bölümünün öncesinde kullanılan programdaki alt becerilere aktarıldığı ve sayısal olarak miktarının düşürüldüğü görülmüştür. Bu kapsamda 2017 taslak öğretim programının Sosyal Bilgiler öğretimine yenilik getirmediğinin düşünülmesine neden olabileceği belirtilmiştir. 2017 taslak öğretim programında değer eğitimi için hangi perspektiflerin kullanılacağı belirtilmediği belirlenmiştir. Ölçme ve değerlendirme kapsamında 2017 taslak öğretim programında alternatif ve klasik tekniklerin kullanıldığı görülmüştür.

Çoban ve Akşit (2018) tarafından yapılan araştırmada 2005 ve 2017 yıllarında kullanılan Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının öğrenme alanlarının değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Araştırmada Sosyal Bilgiler Öğretim Programının içeriğini oluşturan öğrenme alanlarının kazanım, kavram, değer ve beceri boyutları değerlendirilmiştir. Araştırmada doküman analizi ve betimsel analiz tekniğinden faydalanılmasının yanında amaçlı örneklem kullanılmış ve tüm boyutlar tek tek değerlendirilmiştir. 2005 yılında kullanılan Öğretim programı öğrenme alanlarından ikisinin çıkarıldığı, 2017 yılında kullanılan öğretim programında “*Etkin Vatandaşlık*” isminde öğrenme alanının eklendiği ve bu değişimler haricinde öğrenme alanında değişimin olmadığı belirlenmiştir. 2005 yılında kullanılan öğretim programında 15 beceri bulunurken 2017 yılında kullanılan programda 26 becerinin bulunduğu görülmüştür. 2005 yılı öğretim programında 20 değer

bulunurken, 2017 yılı öğretim programında 18 değerin bulunduğu tespit edilmiştir. 2005 yılı öğretim programında kavram öğretiminin kazandırılması ve yeri hususunda öngörülen kavramların belirtildiği ancak 2017 yılı öğretim programında kazanımlarının birkaç cümleyle ifade edildiği görülmüştür. 2017 öğretim programındaki kazanım miktarında net bir düşüş görülürken kazanım içeriğinin düşmediği belirlenmiştir. Ek olarak 2005 öğretim programında Atatürkçülük ile alakalı 7 kazanım bulunurken 2017 öğretim programında bu sayının 1'e düştüğü belirlenmiştir. Araştırmanın sadece kâğıt üzerinde yapıldığı, bundan kaynaklı kazanım miktarındaki ve öğretim programındaki değişimlerin öğrencilerin başarılarına ne gibi etkileri olduğu değerlendirilmemiştir. Bu kapsamda araştırmada öğrencilerin başarılarına yönelik araştırmaların yapılması da önerilmiştir.

Turan (2018), tarafından yapılan araştırmada Sosyal Bilgiler öğretim programının farklı disiplinleri içerisinde barındıran yapısının değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Araştırmada 2018 yılında yenilenen Sosyal Bilgiler öğretim programındaki öğrenme alanlarındaki, konu ağırlıkları ve kazandırılması gereken beceri ve değerlerin hangi disiplinler ile bağlantılı olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmanın veri kaynağı olarak, programın öğrenme alanları ve öğrenme aşanlarındaki kazanım, beceri ve değerler incelenmiştir. Araştırmada doküman analizi yönteminden de yararlanılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. 2018 yılında güncellenen Sosyal Bilgiler öğretim programının genel öğrenme alanları ve yeterliliklerde farklı disiplinler ile bağlantılı bulunduğu belirlenmiştir. Farklı sınıflara yönelik farklı disiplinler ile bağlantılı bulunan öğrenme alanlarının, genellikle Etnografya, Psikoloji, İnsan Hakları ve Demokrasi, Bilişim, Antropoloji, Coğrafya, Fen ve Teknoloji, Hukuk, Siyaset Bilimi, Bilimsel Araştırma, Çevre Eğitimi, Tarih, Felsefe, Sosyoloji ve Vatandaşlık disiplinleriyle bağlantılı olduğu belirlenmiştir.

Eker (2020) tarafından yapılan araştırmada 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında, 2005 yılı öğretim programındaki tüm öğrenme alanlarındaki ünitelerin 2018 yılı öğretim programında kazanımlar ve öğrenme alanlarında bulunduğu belirlenmiştir. 2018 yılı öğretim programında ünite bilincinin sonlandığı, 2005 yılı öğretim programında 17 genel

hedef aktarılrken, 2018 yılı öğretim programında 18 özel hedefin aktarıldığı belirlenmiştir. 2005 yılı öğretim programında tüm ünitelerdeki doğrudan kazandırılacak beceri ve değerler yerine 2018 yılı öğretim programında birden çok beceri ve değer biçiminde öğrenme alanının başında aktarıldığı görülmüştür. 2005 yılı öğretim programında öğrenme alanlarının 9 adet olduğu görülürken, 2018 yılı öğretim programında 7'ye düştüğü gözlemlenmiştir. Araştırmada 2005 yılı öğretim programında bulunan Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler, Yönetim ve Toplum, Zaman, Süreklilik ve Değişim ile Güç öğrenme alanlarının 2018 yılı öğretim programında sadeleştirildiği ve bir araya getirilerek “*Etkin Vatandaşlık*” öğrenme alanında toplandığı tespit edilmiştir. 2005 yılı öğretim programının genelinde süreç odaklı perspektifin bulunduğu görülürken, 2018 yılı öğretim programında ölçme ve değerlendirme perspektifinin ağırlık kazandığı görülmüştür.

Gümüş ve Uzunöz (2021) tarafından yapılan araştırmada Sosyal Bilgiler öğretim programında kullanılan öğrenme alanlarının sosyoloji ile bağlantısı değerlendirilmiştir. Araştırmada 2018-2019 öğretim yılında kullanılan ve güncellenen öğretim programı değerlendirilerek Sosyal Bilgilerin Sosyoloji ile bağlantısını belirtmek hedeflenmiştir. Sosyal Bilgilerde kullanılan öğretim programı değerlendirildiğinde sosyoloji ile ortak terim ve ifadeleri programda kullandıkları görülmüştür. Ortak terim ve ifadelerin detaylı değerlendirilmesinin, Sosyal Bilgilerdeki ilişkilerin belirginleşmesine yarar sağlaması amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında çalışma grubu Nevşehir'in köylerinde ve il merkezinde sosyal bilgiler öğretmeni olan on sekiz kişi yer alırken, görüngü bilim deseninden yararlanılmıştır. Verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Araştırmada oluşturulan görüşme formu, öğretmenlerin kişisel görüşlerine ek olarak Sosyal Bilgiler ve sosyoloji arasındaki bağlantıya yönelik düşünceleri içermektedir. Elde edilen veriler, içerik analiziyle değerlendirilmiş ve tablosal yorumlarla sunulmuştur. Araştırmada, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, Sosyal Bilgilerin ve sosyolojinin birbirini tamamlar nitelikte iki alan olduğunu düşündükleri, Sosyal Bilgiler ve sosyolojinin birbirini bütünlendiğini kabul ettikleri, sosyal bilgiler öğretim programında sosyolojiye dair alanların bulunmasının faydalı olacağını düşündükleri belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde sosyolojiye dair bilgilerin olmasının, dersin işlenişine katkı sağlayacağını düşündükleri görülmüştür.

2. YURT DIŞINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Shermis, Barth ve Barr (1978) tarafından kaleme alınan “*The Nature of Social Edication*” isimli kitaplar içerisinde sosyal problemleri tanıma hususunda sorgulama temelli Şekilde yani yansıtıcı değerlendirmeyele ğretimi gündeme getirmiŐidir. Sosyologların 19.yy’dan günümüze değin bu yöndeki sorunları dikkate aldıkları belirtilmiştir. Yansıtıcı değerlendirme olarak Sosyal Bilgiler geleneği desteklenmiŐ ve eğitim yönünde meydana getirilen müfredatlara bu yöndeki düşüncenin dahil olmasının gerekliliği belirtilmiştir.

Hunter ve Davies (2010) “*ABD ve İngiltere de ki Sosyal Bilgiler programı*” isimli çalışması içerisinde karakter eğitimi ve vatandaşlık eğitimi arasında varlık gösteren bağlantıyı deęerlendirmiŐ, İngiltere ve ABD kapsamında bulunan programları da dikkate alarak karŐılaŐtırma saęlamıŐtır. Vatandaşlık eğitimi durumunun kişinin karakteriyle bağlantılı Şekilde bulunduğu ve kişinin karakterinin biçimlenmesi hususunda etkinlik gösterdiği sonucu elde edilmiştir. Çalışma kapsamında vatandaşlık aktarımı Şeklinde Sosyal Bilgiler eğitimi geleneğinin meydana getirilen programlar içerisinde bulunmasının gerekliliği gösterilmiŐ ve önerilmiştir.

Bagley, Rice ve Vinson (2012) tarafından “*Amerika’da Görev Yapan Lise ğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Eğitimi Geleneklerine Bakış Açısı*” isimli çalışması içerisinde, Martorella tarafından gündeme getirilen vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler geleneğini ABD kapsamında görev alan lise düzeyinde eğitim veren tarih ğretmenlerinin düŐünceleriyle deęerlendirmiŐtir. Araştırma 500 lise öğretmeninin katılımıyla meydana getirilmiştir. Çalışma kılavuzluğunda ğretmen görüşlerinin temel olarak yansıtıcı araştırma olarak Sosyal Bilgiler geleneği, ardından sosyal bilim olarak Sosyal Bilgiler geleneği, sonrasında vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler geleneği yönünde sıralanmıŐ olduklarını belirlemiştir.

Farisi (2014) tarafından meydana getirilen çalışma kapsamında yansıtıcı değerlendirme Şeklinde Sosyal Bilgiler geleneğiyle bağlantılı bulunan “*5E*” ğretim modelinin etkinlik göstermesi halinde Endonezya içerisindeki öğrencilerin baŐarılarında meydana gelen değişimler denetlenmiŐtir. Çalışma sonucunda internete erişim sağlayabilen alanlarda ğrencilerin “*5E ğretim modeli*” kılavuzluğunda öğrenmeye ve araŐtırmaya hevesli ve istekli oldukları, buna yönelik olarak baŐarı gösterdikleri belirlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın desenine, katılımcılarına, veri toplama araçlarına ve verilerin analizine dair genel bilgilere yer verilmiştir.

1. ARAŞTIRMANIN DESENİ

Bu çalışmada, 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri konusunda görüşlerinin “neler” olduğunun belirlenmesi amaçlandığından, tarama modelinde nitel bir araştırmadır.

Bu çalışma, fenomenoloji olarak da bilinen nitel araştırma türlerinden biridir. Fenomenolojik araştırma, bireyin deneyimini esas alan, bireyin deneyimlerine odaklanarak inşa edilen toplumsal olguları yorumlamaya çalışan güçlü bir nitel araştırma yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, eğitim, psikoloji, sağlık bilimleri ve sosyoloji gibi çeşitli disiplinlerde sıklıkla kullanılır (Cresswell, 2018: 77).

Deneysel, önyargısız, aşkın ya da psikolojik fenomenoloji, katılımcıların deneyimlerini önyargısız bir şekilde incelemeye çalışır. Husserl ekolünün temelini oluşturan fenomenolojik yaklaşım, araştırmacının kendi varsayımlarından sıyrılmasını, yani algılarını ve deneyimlerini paranteze almasını gözetir. Araştırmacının fenomen ile sanki ilk kez karşılaşmış gibi bir ilişki kurması beklenir (Moustakas, 1994: 34). Bu nedenle, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri araştıran bu çalışma fenomenolojiyi kullanmıştır.

2. KATILIMCILAR

Bu çalışmada kolay erişilebilir durum örnekleme kullanılmıştır. Araştırmayı hızlandırmak için bu örnekleme yöntemi çok önemlidir. Çünkü araştırmacı bu yöntemle yakın ve erişilebilir durumlardan yararlanabilir. Araştırmacılar genellikle kolay erişilebilir bir örnekleme yöntemi kullanır. Bunun nedeni, bu yöntemin kullanışlı ve anlaşılabilir olmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Afyonkarahisar ilinde görev yapan 14 Sosyal Bilimler öğretmeni çalışma grubunu oluşturmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Kişisel Bilgilerine İlişkin Bulgular

		Frekans (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	4	28,6
	Erkek	10	71,4

Tablo 1 (Devam). Katılımcıların Kişisel Bilgilerine İlişkin Bulgular

		Frekans (n)	Yüzde (%)
Yaş	28	2	14,3
	30	2	14,3
	33	2	14,3
	35	2	14,3
	36	3	21,4
	40	2	14,3
	45	1	7,1
Mesleki Kıdem	0-10	5	35,7
	11-20	7	50,0
	21 ve üzeri	2	14,3
Yaşanan Yer	İlçe	8	57,1
	İl	2	14,3
	Köy	4	28,6

Katılımcıların kişisel bilgilerine ilişkin bulgular incelendiğinde 4 kişi kadinken 10 kişi ise erkektir. Buna göre katılımcıların çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır. 1 kişi 45, 3 kişi 36, 2 kişi 30, 2 kişi 33, 2 kişi 35, 2 kişi 28, 2 kişi ise 40 yaşındadır. 5 kişinin mesleki kıdemi 0-10 yıl arasında, 7 kişinin 11-20 yıl arasında ve 2 kişinin ise 21 yıl ve üzerindedir. 8 kişi ilçede, 2 kişi ilde ve 4 kişi köyde yaşamaktadır.

3. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırma verilerinin toplanırken kuramsal boyutun oluşturulması için konuyla ilgili alan yazın taranmıştır. Araştırmanın alt hedeflerini karşılamak ve gerekli bilgileri toplamak için nitel bir yaklaşım kullanılmıştır. Bu çalışmanın verilerini toplamak için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme türünde araştırmacı belirli konuları araştırır. Araştırmacı görüşme sırasında çalıştığı problemle ilgili belirli konular fark ederse, daha ayrıntılı sorularla bu konuları daha derinlemesine tartışmaya çalışabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Görüşme tekniği, araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcıların çalışma konusuna yönelik duygu, düşünce ve bilgilerini ifade ettikleri bir veri toplama yöntemidir. Konu hakkındaki bilgisi alınacak kişilerin iç dünyalarına erişim sağlayarak kişilerin özgün bakış açılarından ve uzman görüşlerinden yararlanmak görüşmenin temel amacını oluşturmaktadır (Baltacı, 2019).

Görüşmelerin nasıl yürütüleceğine ilişkin olarak, uygun zamanları için mülakat gerçekleştirmeye gönüllü olan öğretmenlerden randevu alınmıştır. Ardından, telefonla, internette veya yüz yüze olarak uygun olan bir şekilde öğretmenlerle görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada kullanılan görüşme soruları ise şunlardır:

1. Sosyal Bilgiler dersinde yer alan İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki konuların öğretiminde sorun yaşıyor musunuz? Bu sorun(lar) nelerdir?

2. Bu öğrenme alanında karşılaştığımız sorunların sebepleri veya kaynaklarının neler olduğunu düşünüyorsunuz?

3. Bu öğrenme alanında en çok hangi konu, kazanım, beceri veya değerleri öğretirken sorun ya da güçlüklerle karşılaşıyorsunuz? Bu sorunlar sizce neden kaynaklanıyor?

4. İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanında karşılaştığımız sorunların çözümüne ilişkin görüş ve gözlemlerinizi nelerdir? Bu sorunları çözmek için sizce nelere ihtiyaç duyulmaktadır/duymaktasınız? Söz konusu öğrenme alanında daha iyi bir öğretim için neleri değiştirmek isterdiniz? Bu konuda bize ve meslektaşlarınıza önerebileceğiniz uygulamalarınız ve çözüm önerileriniz nelerdir?

4. VERİLERİN ANALİZİ

Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi uygulanarak analiz edilmiştir. Betimsel analiz yöntemi durum, olay ve kelimelere ilişkin gerekli olan bilginin ifade edildiği ve işlenmemiş ham verinin ortaya çıkarılan temalar açısından yeniden toparlanarak doğrudan alıntılar yardımıyla çalışmayı okuyan bireylere aktarılması yöntemidir. İçerik analizi yönteminde ise asıl amaç, toplanan verileri anlatabilecek ilişki ve kelimelere ulaşabilmektir (Guba ve Lincoln, 1982). Dolayısıyla betimsel analiz yönteminde kişisel düşüncelere yer verilen ve kısa bir şekilde ifade edilen verilere ulaşılabilir. Betimsel analiz, gözlemlenen veya görüşülen kişinin görüşlerini ve düşüncelerini net bir şekilde yansıtır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Görüşmede kullanılan metinler düzenli bir şekilde alt kategorilere bölünmüş ve tablolarda temalar oluşturulmuştur. Araştırmanın amacı, katılımcılara uygulanan görüşme formlarından toplanan veriler aracılığıyla katılımcıların araştırma hakkındaki görüşlerini belirlemektir. Son olarak ise analiz edilen görüşmelerin hazırlanan kategorilere ilişkin tekrar etme yüzdeleri ve frekansları belirlenmiş ve bu sonuçlara ilişkin yorumlarda bulunulmuştur.

5. GEÇERLİLİK VE GÜVENİLİRLİK ÇALIŞMALARI

Araştırmanın güvenilir ve geçerliği yüksek bir araştırma olması için doğru bilgiye ulaşma açısından gerekli önlemler alınmış, çalışma süreci, veriler net, açık ve kapsamlı bir şekilde farklı bir ifadeyle diğer araştırmacıların verileri değerlendirmesine olanak sağlayacak şekilde ifade edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırma kapsamında

geçerliliğın yüksek olması amacıyla katılımcılarla görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiş, yeterli seviyede bilgi elde edebilmek için veri doygunluğu sağlanana kadar görüşmeler sürdürülmüştür. Bununla birlikte görüşmelerde elde edilen bilgilerin yalnızca bilimsel olarak kullanılacağı ve gizliliğı hakkında bilgi verilmesi katılımcılarla karşılıklı güvenin sağlanması açısından oldukça önem ifade etmiştir (Yin, 2017: 18). Araştırma kapsamında güvenilirliğın yüksek olması için araştırmanın basamaklarına ilişkin detaylı bilgiler aktarılmıştır. Araştırmacı, çalışmayı gerçekleştirirken süreç içerisinde aktif bir şekilde bulunmuş ve katılımcıların özelliklerini gizlilik sınırlarını ihlal etmeyecek bir biçimde belirtmiştir (Akar, 2019; Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Güvenirlik kavramı, araştırma sonuçlarının tekrar edilebilirliğı ile ilişkilidir. Araştırmalarda güvenilirlik sorunu, yapılan görüşmelerin başka bir araştırmacı tarafından benzer biçimde temalandırma ve kodlama yapmasına işaret eder. İnsanların tutum ve davranışlarının dinamik ve değışken doğası nedeniyle çoğı araştırma tekrarlanabilir değıldir. Bununla birlikte, çeşitli ölçme koşulları, araştırmanın tutarlılığı artırabilir. Araştırmalarda güvenilirlik, inandırıcılığın ön koşullarından biridir. Güvenilirlik açısından düşük olan bir araştırmanın bilimsel değıeri olmadığı gibi, güvenilirlik açısından yüksek olan bir araştırmanın amaca uygunluğunun (geçerliliğinin) garanti edilmesi mümkün değıldir. Bununla birlikte, bir araştırmanın geçerli olması için öncelikle güvenilir olması gerekir. Bu açıdan bir araştırmanın güvenilirliğı, iç tutarlılık, zamana göre değışmezlik (süreklilik) ve bağımsız uzmanlar veya puanlayıcılar arasındaki tutarlılık (puanlayıcı tutarlığı) ile sağlanabilir. Buna göre nitel araştırmada güvenilirlik Uzlaşma yüzdesi = Görüş birliğı/ görüş birliğı + görüş ayrılığı X 100 formülü ile belirlenebilmektedir (Miles ve Huberman, 1994). Buna göre formülden yola çıkarak güvenilirlik oranı %75 olarak belirlenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde araştırmadan elde edilen bulgulara ve bu bulguların değerlendirmelerine yer verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Konuların Öğretiminde Yaşadıkları Sorunlara İlişkin Bulgular

		Frekans (n)	Katılımcılar
Matematik kökenli sorunlar	Konum ve koordinat öğretimi	9	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö9, Ö11, Ö13, Ö14
	Paralel ve meridyen konuları	5	Ö4, Ö6, Ö5, Ö9, Ö10
	Soyut kavramlar üzerinden aktarımın anlaşılmasında	6	Ö7, Ö2, Ö4, Ö3, Ö12, Ö13
Programdan kaynaklı sorunlar	Müfredatın yoğun olmasından dolayı süre sorunu	6	Ö7, Ö2, Ö8, Ö4, Ö10, Ö14
Ön çalışma sorunları	Ön öğrenme yetersizliği	5	Ö1, Ö8, Ö3, Ö11, Ö12
	Hazırbulunuşluk düzeylerinin düşük olması	4	Ö1, Ö3, Ö10, Ö13

Katılımcıların insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanındaki konuların öğretiminde yaşadıkları sorunlara ilişkin bulgular incelendiğinde 9 kişi konum ve koordinat öğretimi, 5 kişi paralel ve meridyen konuları, 6 kişi müfredatın yoğun olmasından dolayı süre sorunu, 6 kişi soyut kavramlar üzerinden aktarımın anlaşılmasında, 5 kişi ön öğrenme yetersizliği ve 4 kişi ise hazırbulunuşluk düzeylerinin düşük olması cevabını vermiştir. Buna göre katılımcıların çoğunluğu konum ve koordinat öğretiminde zorluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların verdikleri cevaplardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

Ö5: “Bu üniteye genellikle konum ve koordinat öğretiminde zorluklar olabiliyor. Özellikle matematik konum konusunda enlem-boylam ve bunların derecelerinin anlama ve anlatmakta zorluklar olabiliyor.”

Ö6: “İnsanlar yerler ve çevreler ünitesinin paraleller ve meridyenler konularını çocuklar anlamakta öğrenmekte zorluk çekiyorlar. Hatta öğrenen öğrenciler o bile bilgileri tekrar yapmadıkları zaman unutuyorlar. Ben bundan dolayı ara ara konuları hatırlatmaya çalışıyorum bunlarla ilgili sorular sorup gerekirse kendim cevaplayıp

kalıcılığını arttırmaya çalışıyorum. Bu konuları somutlaştırmak için mandalina ve balon kullandım.”

Ö4: “Evet sorun yaşıyorum. Öncelikle 6.sınıf müfredatının yoğun olmasından dolayı süre sorunu, ikinci konu ise coğrafi konum, paralel, meridyen, ekvator kavramları öğrencilere soyut geldiği için bazen kavramakta zorlanıyorlar.”

Ö3: “İnsanlar yerler ve çevreler öğrenme alanında birtakım sorunlar yaşıyorum bunlar öğrencilerin ön öğrenmelerinin yetersiz olması hazır bulunuşluk düzeylerinin düşük olması bu kadar geniş bir öğrenme alanına ayrılan ders saatinin az olması yaparak yaşayarak yerinde görerek öğrenilmesi gereken bir dersi soyut kavramlar üzerinden aktarmak harita ölçek konusunda kesirler konusunun tam öğrenilememiş olması.”

Öğretmenler en fazla konum koordinat öğretiminde zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bunun nedeni soyut bir konu olmasından ve öğrencilerin yaşlarından kaynaklanmış olabilir.

Tablo 3. Katılımcıların Karşılaştıkları Sorunların Sebepleri Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Bulgular

		Frekans (n)	Katılımcılar
Öğretimsel nedenler	Coğrafi konum konusunda öğretme sorunu	5	Ö6, Ö3, Ö5, Ö10, Ö14
	Ölçekler, pay ve paydanın karıştırılması	2	Ö3, Ö9
	Yaş dolayısıyla coğrafi konum konularında zorluk çekme	2	Ö2, Ö11
Yetersizlik	Grafik okuma yetersizliği	3	Ö3, Ö13, Ö14
	Somutlaştırma unsuru yetersizliği	5	Ö2, Ö8, Ö4, Ö12, Ö13
	Ders saati yetersizliği	5	Ö7, Ö1, Ö2, Ö9, Ö11
	Harita çevre bilgisi yetersizliği	2	Ö1, Ö10
	Gezi gözlem faaliyetleri yetersizliği	3	Ö1, Ö9, Ö12
Ders içeriği	Ülkemizde dersin önemini yitirmesi	1	Ö1
	Dersin çok fazla bilgi içermesi	2	Ö7, Ö11

Katılımcıların karşılaştıkları sorunların sebepleri hakkındaki düşüncelerine ilişkin bulgular incelendiğinde 5 kişi coğrafi konum konusunda öğretme sorunu, 2 kişi ölçekler, pay ve paydanın karıştırılması, 3 kişi grafik okuma yetersizliği, 5 kişi somutlaştırma unsuru yetersizliği, 5 kişi ders saati yetersizliği, 2 kişi yaş dolayısıyla coğrafi konum

konularında zorluk çekme, 2 kişi harita çevre bilgisi yetersizliği, 3 kişi gezi gözlem faaliyetleri yetersizliği, 1 kişi ülkemizde dersin önemini yitirmesi ve 2 kişi ise dersin çok fazla bilgi içermesi cevabını vermiştir. Buna göre katılımcıların çoğunluğu karşılaştıkları sorunların sebeplerinin coğrafi konum konusunda öğretme sorunu, somutlaştırma unsuru yetersizliği ve ders saati yetersizliği olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların verdikleri cevaplardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

Ö3: *“Bu öğrenme alanında temel 5. sınıftayken atılıyor. Ölçekler ve karşılaştırılması, pay, payda gibi terimler karıştırılmakta. Aynı zamanda grafik okuma konusunda ön öğrenmeler yetersiz kalmaktadır.”*

Ö8: *“Yeterince somutlaştırma unsurunun bulunmaması”*

Ö2: *“Alanda yer alan bazı kazanımlar soyut olduğu için daha fazla açıklayıcı materyal ile somutlaştırılması gerekiyor Ayrıca kazanımların daha etkin bir şekilde öğrencilere anlatılması ve istenilen öğrenmenin sağlanması için daha fazla ders saatini ihtiyaç duyuluyor yani Sosyal Bilgiler dersinin etkin bir şekilde öğretilmesi ve kazanımların öğrenciler tarafından daha anlamlı bir şekilde kavranması için Sosyal Bilgiler ders saatinin artırılmasına ihtiyaç doğuyor. 6. sınıflarda öğrenciler tam anlamıyla soyut işlemler dönemine geçmediği için coğrafi koordinat sistemini ve paralel meridyen kavramlarını anlamlandırmakta güçlük çekebiliyor özellikle bir yerin coğrafi koordinatlarını belirlerken başlangıç noktalarından iki farklı yarım küreye Taşan coğrafi alanları tanımlamakta zorluk çekenler oluyor bu durumun aşılması için konular yeniden dizayn edilerek bu konu daha üst bir sınıfa konulması uygun olabilir.”*

Ö1: *“Öğrencilerin ilkokul yıllarından itibaren harita çevre bilgisinin yetersiz olması, ülkemiz genelinde öğrencilerimizin gezi gözlem faaliyetlerine yeterince katılımının sağlanmaması, Sosyal Bilgiler haftalık ders saatinin 3 ders ile sınırlı olması en önemli sebeplerdir. Ayrıca ülkemizde Sosyal Bilgisi dersinin önemini yitirmesi genel olarak insanların çok kolay ve gereksiz bir ders algısına neden olmaktadır. Çoğu yetişkin ve öğrenci en kolay bilinmesi gereken şehirlerimizin bile yerlerinin tam olarak bilinmemektedir. Bu yönelim ve algı özellikle İnsanlar Yerler Çevreler öğrenme alanını etkisizleştirmektedir.”*

Ö7: *“Belirttiğim gibi çok fazla bilgi içeriyor. Bu bilgileri öğrencilerin seviyesine uygun olarak somutlaştırarak veya farklı etkinlikler yapıp öğrenmeyi destekleyecek şekilde anlatabilecek zaman yok.”*

Öğretmenler çoğunlukla somutlaştırma unsuru yetersizliği ve ders saati yetersizliği yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu duruma ilişkin olarak ders saatleri artırılabilir ve derslere yönelik daha fazla materyal geliştirilebilir.

Tablo 4. Katılımcıların Konu, Kazanım, Beceri veya Değerleri Öğretirken En Çok Karşılaştıkları Güçlüklere İlişkin Bulgular

		Frekans (n)	Katılımcılar
Eksiklikler	Öğrenci motivasyon eksikliği	2	Ö5, Ö13
	Ders süresi yetersizliği	3	Ö7, Ö8, Ö14
	Harita çevre bilgisi eksikliği ve ilgisizliği	2	Ö1, Ö9
Müfredat	Konunun soyut olması	6	Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö11, Ö14
	İklim konusunu örneklendirme	1	Ö6
	Müfredatın ağır olması	2	Ö8, Ö10
	Öğrenci düzeyine uygun olmama	2	Ö2, Ö12

Katılımcıların konu, kazanım, beceri veya değerleri öğretirken en çok karşılaştıkları güçlüklere ilişkin bulgular incelendiğinde 2 kişi öğrenci motivasyon eksikliği, 6 kişi konunun soyut olması, 1 kişi iklim konusunu örneklendirme, 3 kişi ders süresi yetersizliği, 2 kişi müfredatın ağır olması, 2 kişi öğrenci düzeyine uygun olmama ve 2 kişi ise harita çevre bilgisi eksikliği ve ilgisizliği cevabını vermiştir. Buna göre katılımcıların çoğunluğu en çok karşılaştıkları güçlüklerin konunun soyut olması olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların verdikleri cevaplardan bazılarında aşağıda yer verilmiştir:

Ö5: *“Sorunun sebebi öğrenci motivasyon eksikliği başta olmak üzere bu konunun soyut olması da etkili.”*

Ö3: *“Yeryüzü şekilleri plato vadi kay körfez delta ovası yerinde görerek öğrenilmesi gereken bir konu çevresinde koy körfez delta ovası olmayan iç Anadolu’da bir öğrencinin bunları bilmesi ve hayalinde canlandırması zor olmaktadır.6. sınıfların paralel ve meridyenlerin özellikleri hayali çizgi ama var gibi kabul edilmesi yerel saati konusunda doğuda güneşin erken doğması erken batması bakı etkisi güneşin Türkiye’de güney kısmı daha çok ısıtması soyut konular olduğu için kavraması zor olmaktadır.”*

Ö8: *“Yine önceki maddede belirttiğim gibi ders süresinin yetersiz olması ve müfredatın ağır olması.”*

Ö2: “6. Sınıflarda ilgili alanın 1. kazanımının öğrenci düzeyine uygun olmadığını düşünüyorum çünkü öğrenciler tam anlamıyla soyut işlem dönemine geçmediği için bu konuyu anlamakta güçlük çekiyor öneri olarak bu konunun daha üst bir sınıfa konulmasının uygun olduğunu düşünüyorum.”

Ö1: “6. sınıf konuları arasında bulunan Konum, harita bilgisi ve dünyadaki iklimler konuları. Bu konuların zorluk oluşturmasının nedenleri yine önceki cevaplarda belirttiğim gibi harita çevre bilgi eksikliği ve ilgisizliğinden kaynaklanmaktadır.”

Öğretmenler çoğunlukla konunun soyut olmasından zorluklar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum paralel, meridyen ve koordinat gibi konuları öğrencilerin tam olarak kavrayamamalarından kaynaklanmış olabilir.

Tablo 5. Katılımcıların İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Çözümlerine İlişkin Bulgular

	Frekans (n)	Katılımcılar
Ailelerdeki bilinci artırma	3	Ö5, Ö9, Ö12
Motivasyonu artırma	2	Ö5, Ö13
Uygulamalı eğitim	4	Ö4, Ö5, Ö14, Ö9
İklimler arasında bağ kurmalarını sağlama	1	Ö6
Materyal kullanımını artırma	7	Ö2, Ö8, Ö4, Ö3, Ö9, Ö10, Ö13
Sürenin artırılabilmesi	10	Ö7, Ö1, Ö2, Ö8, Ö4, Ö3, Ö11, Ö12, Ö9, Ö14
Konular basitleştirilmeli	4	Ö7, Ö8, Ö11, Ö13
Öğrenci seviyesine uygun olmalı	4	Ö2, Ö8, Ö10, Ö12
Harita ve çevre bilgisine daha fazla önem verme	3	Ö1, Ö9, Ö14
Coğrafya konularında seçmeli ders oluşturma	2	Ö1, Ö10
Tüm sorumluluğun öğretmene yüklenmesinin başlıca eğitim sorunu olması	1	Ö5
Konuların somutlaştırılıp örneklerle daha iyi öğretilmesi	2	Ö2, Ö11
Dramayı dersin merkezine koyup daha zevkli hale getirme	1	Ö3
Öğrencilere alan gezileri yaptırılabilmesi	2	Ö3, Ö13
Müfredatın sadeleştirilmesi	4	Ö7, Ö8, Ö10, Ö12
Ders sayısını artırma	2	Ö7, Ö14
Farklı etkinlik ve aktivitelere zaman kalmamasının öğrencilerin sıkılmasına ve dersi sevmemesine neden olması	1	Ö7

Katılımcıların insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanındaki önerilerine ilişkin bulgular incelendiğinde 3 kişi ailelerdeki bilinci artırma, 2 kişi motivasyonu artırma, 4 kişi uygulamalı eğitim, 1 kişi iklimler arasında bağ kurmalarını sağlama, 7 kişi materyal kullanımını artırma, 10 kişi sürenin artırılabilmesi, 4 kişi konular basitleştirilmeli, 4 kişi öğrenci seviyesine uygun olmalı, 3 kişi harita ve çevre bilgisine daha fazla önem verme, 2 kişi coğrafya konularında seçmeli ders oluşturma, 1 kişi tüm sorumluluğun öğretmene yüklenmesinin başlıca eğitim sorunu olması, 2 kişi konuların somutlaştırılıp örneklerle daha iyi öğretilmesi, 1 kişi dramayı dersin merkezine koyup daha zevkli hale getirme, 2 kişi öğrencilere alan gezileri yaptırılabilmesi, 4 kişi müfredatın sadeleştirilmesi, 2 kişi ders sayısını artırma ve 1 kişi ise farklı etkinlik ve aktivitelere zaman kalmamasının öğrencilerin sıkılmasına ve dersi sevmemesine neden olması cevabını vermiştir. Buna göre katılımcıların çoğunluğu öneri ve düşüncelerine ek olarak sürenin artırılması ve materyal kullanımının artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların verdikleri cevaplardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

Ö5: *“İnsanlar Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanında ve aslında bütün Sosyal Bilgiler dersleri olarak karşılaşılan başlıca sorun motivasyon eksikliğidir. Bunun çözümü ilk önce ailelerdeki bilincin arttırılıp motivasyonu arttırmaktır. Bunun yanında konuya özel olarak özellikle enlem boylam konusunda portakal elma veya balon gibi materyaller üzerinde uygulamalı eğitim yapılması konuyu biraz daha anlaşılır hale getirebilir.”*

Ö4: *“3. soruda belirttiğim konular dahil materyal kullanımı yetersiz ve ben buna ağırlık vermeye çalışıyorum. Örneğin bakı kavramından bahsederken çevreden faydalanmaya özellikle önem veriyorum. Bu durumlarda da süre sıkıntısı çekiyorum. Bundan dolayı süre artırılabilir.”*

Ö3: *“Sosyal bilgiler yaşamın içinden bir ders olduğu için insanlar yerler çevreler öğrenme alanı sosyal bilgilerin hayatın içindeliğine çok uygun bir öğrenme alanı soyut kavramların öğrenciye aktarılması her derste zor olmaktadır. Sosyal Bilgiler insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanı hayatın içinden oluşu onu biraz daha yaparak yaşayarak drama ve gösterip yaptırma tekniklerini kullanmayı zorunlu kılıyor. Yeryüzü şekilleri anlatılırken oyun hamuru köpük kullanılabilir. 3 boyutlu maketlerle paralel meridyenler anlatılabilir. Bu maketleri öğrenci kendi tasarlayıp yaptığında gerçek öğrenme gerçekleşir. Bu maketler ders esnasında öğretmen gözetiminde de yapılabilir bunun için bu öğrenme alanına biraz daha fazla ders saati verilebilir. İklim konusunda iklim kartları hazırlatılabilir.”*

Ö2: “İnsanlar yerler ve çevreler alanı daha çok görsel alana hitap ettiği için öğrencilerin daha anlamlı ve kalıcı öğrenmeler sağlayabilmeleri amacıyla eğitim teknolojilerinden somut materyallerden daha fazla yararlanılmalı ve konu akıllı tahta gibi eğitim araç gereçleri kullanılarak daha fazla görsel ile çeşitlendirilip öğrencilerin daha kalıcı öğrenme gerçekleştirmeleri sağlanabilir. Özellikle akıllı tahta bulunmayan okullarda konuyla ilgili öğrencilerin düzeyine uygun konuyu doğru bir şekilde kavratabilecek harita ve materyallerin bulundurulması veya temin edilmesi konunun daha anlamlı ve kalıcı öğrenilmesini sağlayacaktır. 6 sınıflarda ilgili alanın 1 kazanımı daha üst Bir sınıfta verilmesi sağlanmalı konulara ayrılan ders saatinin artırılması gereklidir.”

Ö1: “Kesinlikle Ülkemizde Sosyal Bilgiler dersi ve konularına öncelik verilerek ders saatinin arttırılması, konular içerisinde tarih konularına yer verildiği kadar ülkemiz ve dünyanın gerçeği olan harita ve çevre bilgisine daha fazla önem verilmesi, bu konuların özellikle oyun vb. gibi etkinliklerle eğlenceli ve ilgi çekici hale getirilmesi, disiplinler arası bağ kurarak farklı derslerde de bu konuların en azından bir kısmının gösterilebilmesi, hatta Sosyal Bilgilerin coğrafya ile ilgili konularına ek olarak seçmeli ders oluşturulması İnsanlar Yerler Çevreler öğrenme alanındaki öğrenci başarısını daha da arttıracaktır.”

Ö7: “Ya ders saati arttırılmalı ya da konularda mutlaka sadeleştirmeye gidilmeli.”

Ö6: “Bazı konuların somutlaştırılıp yakın çevrelerinden örnekler gösterip anlatılınca daha iyi öğrendiklerini fark ettim.”

Ö7: “Sadece 6. Sınıf için değil tüm kademelerde mutlaka ya ders sayısı arttırma ya da sadeleşme yoluna gidilmelidir. Çok fazla konu var. Maalesef ders sayısı da yetersiz olduğu için farklı etkinlik ya da aktivitelere zaman kalmıyor. Buda öğrencilerin derste sıkılmasına ve dersten kopup dersi sevmemesine neden oluyor”

Öğretmenler çoğunlukla materyal kullanımını artırma ve sürenin artırılabilmesi çözümlerini sunmuşlardır. Bu durum konuların soyut olmasından ve konu anlatımları için sürenin yetmemesinden kaynaklanmış olabilir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma kapsamında 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin karşılaştığı sorunların incelenmesine yönelik olarak 8 Sosyal Bilgiler öğretmenin katılımıyla görüşmeler gerçekleştirilmiş ve elde edilen sonuçlar bu kısımda verilmiştir.

Yapılan çalışmada katılımcıların cinsiyetlerine ilişkin bulgular incelendiğinde 4 kişi kadinken 10 kişi ise erkektir. Buna göre katılımcıların çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır.

Çalışmaya benzer şekilde Yağcı (2008) yaptığı araştırma sonucunda öğrencilerin hazır bulunuş durumlarının dersler kapsamında yeterli düzeyde bulunmadığını tespit etmiştir. Çalışma içerisinde çevreyle etkileşim ve kültürel uygulama miktarının düşük seviyede bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ders kapsamında kullanım gören araçların eksik olduğu ve derslerde yapılan etkinlikleri olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Dersler kapsamında meydana getirilen etkinliklerin öğrencilerin seviyelerine uygun şekilde bulunmadığı saptanmış ve bu yönde düzenlenmesinin gerekliliği belirtilmiştir. Çalışmadan farklı olarak Macit ve Çoban (2021) sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunları belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda çoğunluk uygulama alanında sorun yaşadıklarını ifade etmiştir. Bununla birlikte süre yetersizliği, müfredatın aşırı yoğunluğu ve materyal eksikliği yaşadıklarını da ifade etmişlerdir. Bu çalışmada katılımcıların insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanındaki konuların öğretiminde yaşadıkları sorunlara ilişkin bulgular incelendiğinde 9 kişi konum ve koordinat öğretimi, 5 kişi paralel ve meridyen konuları, 6 kişi müfredatın yoğun olmasından dolayı süre sorunu, 6 kişi soyut kavramlar üzerinden aktarımın anlaşılmasında, 5 kişi ön öğrenme yetersizliği ve 4 kişi ise hazırbulunuşluk düzeylerinin düşük olması cevabını vermiştir.

Çalışmaya benzer şekilde Atbaşı (2007) yaptığı araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğunun işlenmesi planlanan ünite ve konuları dersler için fazla buldukları, bu durum karşısında sürenin yeterli bulunmadığını ve konu anlatımlarının ders süresine yetmediğini veya yüzeysel şekilde anlatarak geçirdiklerini belirlemiştir. Ek olarak araştırma içerisinde, Sosyal Bilgiler müfredatının büyük çaplı sorunları bulunduğunu belirtmektedir. Çalışmaya benzer şekilde Koçoğlu ve Egüz (2019) sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunların nedenlerine ilişkin gerçekleştirdiği

araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunların somutlaştırma unsuru yetersizliği, ders saatinin yeterli olmaması ve materyal eksikliği gibi nedenlerden kaynaklandığını tespit etmişlerdir. Çalışma sonucunda katılımcıların karşılaştıkları sorunların sebepleri hakkındaki düşüncelerine ilişkin bulgular incelendiğinde 5 kişi coğrafi konum konusunda öğretme sorunu, 2 kişi ölçekler, pay ve paydanın karıştırılması, 3 kişi grafik okuma yetersizliği, 5 kişi somutlaştırma unsuru yetersizliği, 5 kişi ders saati yetersizliği, 2 kişi yaş dolayısıyla coğrafi konum konularında zorluk çekme, 2 kişi harita çevre bilgisi yetersizliği, 3 kişi gezi gözlem faaliyetleri yetersizliği, 1 kişi ülkemizde dersin önemini yitirmesi ve 2 kişi ise dersin çok fazla bilgi içermesi cevabını vermiştir.

Çalışmadan farklı olarak Açıklın ve Gönenç (2017) Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunları ele almaya yönelik olarak gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda öğrencilerle öğretmenler arasındaki etkileşimin yüksek düzeyde olması gerektiğini, ön öğrenmelerini öğrenmeden derse geçmemeleri gerektiğini fakat ders süresinin yeterli olmamasından dolayı bunları istedikleri gibi gerçekleştiremediklerini bunlarla birlikte ise 6. sınıfta öğrenci seviyelerinin üzerinde konulara yer verildiğini ifade etmişlerdir. Bu çalışmada katılımcıların konu, kazanım, beceri veya değerleri öğretirken en çok karşılaştıkları güçlüklerle ilişkin bulgular incelendiğinde 2 kişi öğrenci motivasyon eksikliği, 6 kişi konunun soyut olması, 1 kişi iklim konusunu örneklendirme, 3 kişi ders süresi yetersizliği, 2 kişi müfredatın ağır olması, 2 kişi öğrenci düzeyine uygun olmama ve 2 kişi ise harita çevre bilgisi eksikliği ve ilgisizliği cevabını vermiştir.

Sosyal Bilgiler dersi için bu dersin öğretmenlerinin, öğrencilerinden beledikleri düşünce şekilleri ve becerileri kazandırmak adına farklı öğretim yöntemlerinin yanında teknolojik olarak dersini desteklemesi ve bu alandaki teknolojik gelişmeleri bilmesi ve kullanması da beklenmektedir (Taşkaya ve Bal, 2010). Bu doğrultuda öğretmenlerin çözüm olarak önerdikleri yöntem ve teknikler teknolojiyle daha fazla iç içe olmalı ve daha güncel olmalıdır. Çalışmaya benzer şekilde Memişoğlu ve Köylü (2015) Sosyal Bilgiler dersindeki sorunlar ve çözüm yollarına yönelik olarak Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğunun süre yetersizliğinden kazanım, içerik ve etkinliklerin fazlalığından şikayetçi olduklarını tespit etmişlerdir. Bununla birlikte öğretmenlerin çoğunluğu ders saatinin artırılması gerektiğini, içeriklerin sadeleştirilip kazanımların azaltılması gerektiğini, materyal kullanımı ve bilgi düzeyinin artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Yapılan çalışmada

katılımcıların insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanındaki önerilerine ilişkin bulgular incelendiğinde 3 kişi ailelerdeki bilinci artırma, 2 kişi motivasyonu artırma, 4 kişi uygulamalı eğitim, 1 kişi iklimler arasında bağ kurmalarını sağlama, 7 kişi materyal kullanımını artırma, 10 kişi sürenin artırılabilmesi, 4 kişi konular basitleştirilmeli, 4 kişi öğrenci seviyesine uygun olmalı, 3 kişi harita ve çevre bilgisine daha fazla önem verme, 2 kişi coğrafya konularında seçmeli ders oluşturma, 1 kişi tüm sorumluluğun öğretmene yüklenmesinin başlıca eğitim sorunu olması, 2 kişi konuların somutlaştırılıp örneklerle daha iyi öğretilmesi, 1 kişi dramayı dersin merkezine koyup daha zevkli hale getirme, 2 kişi öğrencilere alan gezileri yaptırılabilmesi, 4 kişi müfredatın sadeleştirilmesi, 2 kişi ders sayısını artırma ve 1 kişi ise farklı etkinlik ve aktivitelere zaman kalmamasının öğrencilerin sıkılmasına ve dersi sevmemesine neden olması cevabını vermiştir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara yönelik olarak geliştirilen öneriler ise şu şekildedir;

Çalışma 14 Sosyal Bilgiler öğretmeninin katılımıyla gerçekleştirildiğinden daha fazla katılımcı ile çalışmalar yapılabilir.

Çalışma yalnızca Afyonkarahisar'da bulunan öğretmenlerle gerçekleştirildiğinden farklı illerden de katılımcılarla birlikte daha genellenebilir sonuçlar elde edilebilir.

Çalışma sonucunda öğretmenlerin çoğunlukla süre yetersizliğinden bahsettikleri belirlendiğinden Sosyal Bilgiler dersi süresi artırılabilir.

Çalışma sonucunda öğretmenlerin müfredatın fazlalığından ve sadeleştirilmesi gerektiğinden bahsettiklerinden dolayı müfredatın sadeleştirilmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.

Öğretmenlere ve okullara daha fazla materyal kullanabilmeleri ve dersleri uygulamalı olarak anlatabilmeleri için çeşitli gereçler gönderilebilir.

Öğretmenlere öğretiminde zorlanılan konularla ilgili hizmet içi eğitimler verilebilir.

Öğretmenlerle görüşmeler gerçekleştirilerek ortak bir fikir birliği etrafında gerekli düzenlemeler yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Açıklan, M., ve Gönenç, S. (2017). Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlar ve bunlara getirdikleri çözüm önerileri. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1).
- Akar, H. (2019). Durum çalışması. A. Saban & A. Ersoy (Eds.), *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri*, (3. Basım, ss. 140-178). Anı Yayıncılık.
- Akdeniz, N. (2008). *6. Sınıf Sosyal Bilgiler Yeni Ders Programının Uygulanmasında Karşılaşılan Güçlükler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Akhan, N. E., Kılıçoğlu, G., ve Gedik, H. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenliği birinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler ve sosyal bilimlere yönelik metaforları. *Electronic Turkish Studies*, 9(8).
- Ata, B. (2009). "Sosyal Bilgiler Ünitesi Kavramı Üzerine Bazı Düşünceler", (R. Turan, A. M. Sünbül ve H. Akdağ Editör), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar -1* içinde (ss. 43-53). Ankara: Pegem Akademi.
- Atasoy, M., & Güllühan, N. Ü. (2024). Dünyada ve Türkiye’de Hayat Bilgisi-Sosyal Bilgiler Öğretimiyle İlgili Karşılaştırmalı Eğitim Çalışmalarındaki Eğilimler. *International Primary Education Research Journal*, 8(1), 1-21.
- Atbaşı, C. (2007). *İlköğretim II. Kademe (6. ve 7. Sınıfta) Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretimi ve Öğretiminde Yaşanan Güçlükler (Aksaray Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aydın, S. (2007). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf yeni (2004) sosyal bilgiler müfredatının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Trabzon İl Örneği)* (Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi).
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *AEÜSBED*, 5(2), 368-388.
- Barr, R. D., Barth, J. L., ve Shermis, S.S. (1978). *The Nature of Social Studies*. California: ETC Publications.
- Başaran, T. (2007). *İlköğretim Okullarında Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Programının Uygulanışına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Bentahar, A., ve O'Brien, J. (2019). Raising students' awareness of social justice through civic literacy. *Journal Of Social Studies Education Research*, 10(1), 193-218.
- Berk, F. (2008). *Eski ve yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Tarih Konularının Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Bozdoğan, K. (2018). *Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Tarih Kavramlarına Yönelik Algılarının İncelenmesi*. (Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Cresswell, J., W., (2018). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (Çev. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çelik, T. (2011). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çok kültürlü bakış açısı geliştirmelerinde medya okuryazarlığı dersinin rolüne ilişkin bir çalışma*. (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Çetin, F. (2007). *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi (Meram İlçesi Örneği)*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çetin, K. (2003). Türk Eğitim Tarihinde Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgilerin Tarihsel Süreci. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1-2).

- Çoban, O., & Akşit, İ. (2018). 2005 ve 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Öğrenme Alanı, Kazanım, Kavram, Değer ve Beceri Boyutları Açısından Karşılaştırılması/Comparison of 2005 and 2017 Social Studies Curriculum in Terms of Learning Area, Acquisition, Concept, Value and Skill. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(1), 479-505.
- Davies, S. J. ve Hunter, J. (2010). Historical Novels: A Context For Gifted Student Research, *Journal of Adolescent ve Adult Literacy*, 33(8), 602-606.
- Demir, A. Y., & Özyurt, M. (2021). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarının 21. Yüzyıl Becerileri Bağlamında İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 1254-1290.
- Dere, İ., ve Uçar, A. (2020). Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanının Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansımalarının İncelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 34(2), 212-240.
- Deveci, H., ve Ay, S. T. (2014). Vatandaşlık Eğitimi Bakımından Sosyal Bilgilerin Toplumsal Gücü. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (Özel Sayı), 97-109.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), ss. 77-96.
- Doğanay, A. ve Sarı, M. (2008). Öğretmen Gözüyle Yeni Sosyal Bilgiler Programı: Adana İlinde Bir Araştırma. *İlköğretim Online*, 7(2),468-484.
- Doğanyay, A., (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 17, S.2. ss. 77-96
- Doğru, E., & Yağar, G. (2024). Erzurum Efsanelerinin Değerler Açısından İncelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 97, ss. 117-126.
- Dündar, R., ve Kızık, M. M. (2023). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Kültürel Okuryazarlık. *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 7(1), 144-157.
- Eguz, S. (2021). Adequacy Of The Social Studies Curriculum in Terms of Cultural Literacy Skills. *The Eurasia Proceedings of Educational and Social Sciences*, 23, 88-92.
- Eker, S. (2020). 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Karşılaştırmalı Analizi. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 86-103.
- Ercan, B. (2009). *Türkiye'de İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Öğretmeni Yetiştirme Sistemleri (1923-2008)*. (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Erden, M. (t.y.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Alkım Yayınları.
- Erinç S. (1984). *Klimatoloji ve Metodları*. İstanbul: İst Üniv. Yay. No: 3278.
- Esen, Y., (t.y.). *Sosyoloji/Toplumbilim*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Eşmekaya, U. O. (2019). *Siyasi coğrafya öğretimi açısından örnek bir inceleme: Belen Geçidi*. (Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Fan, F. A. (2012). Teacher: Students' Interpersonal Relationships And Students' Academic Achievements In Social Studies. *Teachers and teaching*, 18(4), 483-490.
- Farisi, P. J. (2014). *Elementary and Middle School Social Studies*. (4th ed.). New York: McGraw Hill.
- Fettahoğlu, B. (2011). *7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.

- Fidan, N. K., ve Duman, T. (2014). Sınıf Öğretmenlerinin Yapılandırmacı Yaklaşımın Gerektirdiği Niteliklere Sahip Olma Düzeyleri. *Eğitim ve Bilim*, 39(174), 143-159.
- Geçit, Y., ve Kartal, A. (2010, November). Türkiye'deki Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırma Konuları Üzerine Bir İnceleme. In *International Conference on New Trends in Education and Their Implications* (Vol. 11, No. 13, pp. 101-107).
- Gezer, U. (2016). *Sosyal Bilgiler Dersinde Kariyer Bilincini Geliştirme: Öğretmen Görüş ve Uygulamaları*. (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Görmez, E. (2018). Güncellenen sosyal bilgiler programının politik okuryazarlık becerisi bakımından yeterliliği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(STEMES'18), ss. 109-114.
- Guba, E. G., ve Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and Methodological Bases of Naturalistic Inquiry. *Ectj*, 30(4), 233-252.
- Gülfidangil, U. (2015). *Sosyal Bilgiler Dersinde Sorun Çözme Becerilerinin Gelişimi*. (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Gümüş, B., ve Uzunöz, A. (2021). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Öğrenme Alanlarının Sosyoloji ile İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Konya.
- Günay, M. (2010). Bilim Felsefesi ve Eğitim Felsefesi Bağlamında Sosyal Bilgiler. R. Turan ve K. Ulusoy (Editör.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri*, 150-172.
- Gürbüzürk, O. ve Mala, N (2008). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde “Adım Adım Türkiye Ünitesinin” Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre Etkililiğinin Değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, 25.
- Gürel, D. (2017). Taslak Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Yönelik Yapısal Bir Değerlendirme. *I. Uluslararası Sınırsız Eğitim ve Araştırma Sempozyumu (USEAS2017)*. ss.236-246.
- Hoşgörür, V. (2001). *Öğretmenliğe Giriş*. Ankara: Pegem Akademi.
- İşık, Y. (2001). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programının Sınıf Ortamında Öğretilmesinde Karşılaşılan Güçlüklerle İlgili Uzman, Müfettiş ve Öğretmen Görüşleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- İnan, S. (2014). Sosyal bilgiler eğitimi: Nedir, ne zaman ve neden? Süleyman İnan (Ed.), *Öğretmenler ve Öğretmen Adayları İçin Sosyal Bilgiler Eğitimine Giriş (Kavramlar, Yaklaşımlar, Etkinlikler)* içinde (s. 1-21). Ankara: Anı Yayıncılık.
- İneç, Z. F., & Akpınar, E. (2017). Sosyal Bilgilerin Otantik Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar. *International Journal of Social Science Research*, 6(2), 46-65.
- Kahriman, M. (2008). *6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programının Coğrafya İçerikli Ünitelerine İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri (Konya İli Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kan Ç. (2009). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Küresel Vatandaşlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 25-30.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal Bilgiler Dersi ve Değerler Eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(187), 138-145.
- Karadeniz, O., Eker C., & Burunsuz, E. (2015). Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının Yapılandırmacı Öğrenme Kuramı İlkelerine Göre Değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 10(3), 563-580.
- Karaduman, H. (2015). *Sosyal Bilgiler Dersinde Yapılandırmacı Öğrenme İlkelerine Göre Hazırlanan Öğretim Materyallerinin Öğrencilerin Derse İlişkin Tutumlarına, Başarılarına ve Hatırlama Düzeylerine Etkisi*. (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

- Kaymakcı, S., & Er, H. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Biyografinin Kullanımı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(25), 198-224.
- Keçe, A. G. M., & Meray, A. G. Z. (2011). İlköğretim Sosyal Bilgiler Kazanımlarının Sosyal Bilimler Disiplinlerine ve Disiplinlerarası Anlayışa Uygunluğunun Belirlenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 110-139.
- Keçe, A. G. M., ve Meray, A. G. Z. (2011). İlköğretim Sosyal Bilgiler Kazanımlarının Sosyal Bilimler Disiplinlerine ve Disiplinlerarası Anlayışa Uygunluğunun Belirlenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 110-139.
- Keçe, M. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Tarih Konuları: Öğretmen Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma. *Journal of Turkish Educational Sciences*, 11(4), 18-18.
- Kesten, A., & Özdemir, N. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Ölçme Değerlendirme Boyutunun Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi: Samsun İli Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2).
- Kısakürek, M. A. (1987). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Editör: B. Özer). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Koçoğlu, E., & Egüz, Ş. (2019). Türkiye’de, sosyal bilgiler eğitimine ilişkin alan eğitimcilerinin sorunsal tespitleri. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 26-37.
- Koroğlu, F., İ. (2006). *İlköğretim I. Kademe 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretimi İle İlgili Sorunlar*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Macit, Ş. N., & Çoban, A. (2021). Pandemi döneminde 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularının öğretilmesinde karşılaşılan sorunlar ve öğretmen görüşleri. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 431-441.
- MEB, (2018) *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı İlkokul ve Ortaokul 4,5,6 ve 7. Sınıflar*, Ankara.
- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (4-5. Sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- Memişoğlu, H., ve Köylü, G. (2015). Sosyal Bilgiler Dersindeki Sorunlar ve Çözüm Yollarına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri. *Turkish Studies (Elektronik)*.
- Mızıkacı, F., (2020). *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Miles, M., B., Huberman, A., M., (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Moustakas, C., (1994). *Phenomenological research methods*. California: Sage Publications.
- Özdemir, S. M. (2009). “Sosyal Bilgiler Öğretimi, Programı ve Değerlendirilmesi”. (M. Safran Editör), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Özer, H. (2016). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünlerin Kullanımı ve Değer Aktarımındaki Katkılarına Yönelik Öğretmen Adaylarının Görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Özkaral, T. C. (2019). Küresel Isınma ve İklim Değişikliği Konusunun Türkiye, Kanada (Ontario) ve Hong Kong Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *International Journal Of Education Technology ve Scientific Researches*, 4(8).

- Öztürk, C., & Kafadar, T. (2020). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 112-126.
- Öztürk, C., Otluoğlu, R. (2002). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Parker, W.C. (2005). *Social Studies in Elementary Education*. United States: Pearson Prentice Hall.
- Safran, M. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (2. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Seefeldt, C. (1989). Intergenerational Programs—Impact on Attitudes. *Journal of Children in Contemporary Society*, 20(3-4), 185-194.
- Selanikay, T. (2010). Sosyal Bilgiler Dersinde Çevre Bilinci Kazandırmada Medya Ürünlerinden Yararlanmaya İlişkin Öğrenci Görüşleri. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 2010(1), 76-93.
- Sönmez, V. (1994). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu (Yeni Programa Göre Düzenlenmiş Yeni Ders Planı Örnekleri)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözer, E. (1998) “Sosyal Bilgiler Programının Amaçları, İlkeleri ve Temel Özellikleri”, *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (Editör: G. Can). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları.
- Şahin, C. (1998). *Coğrafyaya Giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayınları.
- Şahin, H. (2004). Etkili Bir Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Nitelikleri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (9).
- Şahin, T., & Ersoy, F. (2012). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 1535-1558.
- Şen, E., & Görmez, E. (2021). Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yapıtlarından Farklı Disiplinlerde Yararlanma (Sosyal Bilgiler Dersi İçin Bir Yazınsal Okuma Önerisi). *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 1724-1770.
- T. C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (t.y.) <https://ttkb.meb.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 06.11.2023.
- Tahiroğlu M. (2006). *İlköğretim Okulları İkinci Kademesinde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Güçlükler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Tanrıoğen, A. (2005). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretiminin Tanımı, Önemi Ve Özellikleri. A. Tanrıoğen (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 11-23). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Taşkaya, S. M. ve Bal, T. (2010). Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Araç Gereçlerini Kullanma Durumları. *Akademik Bakış Dergisi*, 22, 1-16.
- Thornton, S. J. (2005). *Teaching Social Studies That Matters: Curriculum For Active Learning*. Teachers College Press.
- Toy, İ. (2015). *Storyline Yönteminin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımlarının Gerçekleşmesine ve Kalıcı Öğrenmeye Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Tozlu, N., ve Topsakal, C. (2007). Avrupa Birliğine Uyum Çerçevesinde Değerler Eğitimi. *Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 177-202.
- Turan, R., & Akdağ, H. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar. III. *Pegem Atf İndeksi*, 1-413.
- Turan, R., ve Ulusoy, K. (Eds.). (2010). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Turan, S. (2019). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Disiplinlerarası Yapısının İncelenmesi. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 2(2), 166-190.
- Uzun, E. (2019). *Ters Yüz Sınıf Modelinin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Üretim Dağıtım ve Tüketim Ünitesinde Uygulanmasının Akademik Başarıya Etkisinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Ünlü, M., Üçışık, S., ve Özey, R. (2002). Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Haritaların Önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (5), 9-25.
- Vinson, E. K., Rice, M. L. ve Bagley, W. (2012). Virtual Field Trips And Newsrooms: Integrating Technology Into The Classroom. *Social Education*, 64 (3), 152- 155.
- White, C. (2018). Local to Global: Popular Culture Connections in Our Globalized World. In *Internationalizing Education* (pp. 138-143). Brill.
- Wiegand, P. (1993). *Children and Primary Geography*. London: Cassell.
- Wood, B. E., Taylor, R. M., ve Atkins, R. A. (2013). Fostering Active Citizenship Through The New Zealand Social Studies Curriculum: Teachers' Perceptions And Practices Of Social Action. *New Zealand Journal of Educational Studies*, 48(2), 84-98.
- Yağcı, R. (2008). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eleştirel Düşünme: İlköğretim 5.Sınıfsosyal Bilgiler Öğretiminde, Öğretmenlerin Eleştirel Düşünme Becerilerini Geliştirmek İçin Uyguladıkları Etkinliklerin Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yalçın, A., & Akhan, N. E. (2019). Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programlarının Sosyal Bilgiler Öğretim Yaklaşımlarına Göre İncelenmesi. *Journal of Theoretical Educational Science*, 12(3), 842-873.
- Yalçın, G. (2019). Köy Enstitüleri Bağlamında Günümüz Kırsalında Eğitim Üzerine Bir Değerlendirme. *Köy Enstitüleri Felsefesini Geleceğe Taşımak*, 225.
- Yapıcı, M., ve Demirdelen, C. (2007). İlköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *İlköğretim Online*, 6(2), 204-212.
- Yazıcı, K. (2009). Yeni Zelanda Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Bu Programın Türkiye'deki Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile Karşılaştırılması, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 22, 423-435.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, K. ve Tepebaş, F. (2011). İlköğretim Düzeyinde Sosyal Bilgiler Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar: Mesleğe Yeni Başlayan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 158.
- Yiğittir, S., & Kaymakçı, S. (2012). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Uygulama Kılavuzu'nda Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 49-73.
- Yin, R. K. (2017). *Durum Çalışması Araştırması Uygulamaları* (İ. Günbayı, Çev.; 3. basım.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.